

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 7, 1872.

97—45. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évré 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

A konfeszziók kérdése,

tekintettel az ugy nevezett „apostoli hitformára.“

(Felolvasatott a magyarországi prot. egyesület közgyűlésén, 1872, október 1-én.)

(Folytatása és vége.)

III. A római egyház minden tiltakozása dacára is, a keresztyénség legrégebbi formája a keleti. A keresztyénség bölcsője kelet. Mielőtt Rómában először megzendült az ige hirdetése, Jeruzsálemben, Szamariában, Antiochiában, s általában Ázsiának több pontján gyülekezetek alakultak. Mielőtt a kezünk alatti hitvallás létrejött volna, a keleti egyháznak már feles számú konfeszziói voltak (niceai 325, sirmiumi 357 és 359, konstantinápolyi 381); s az hamarabb nevezte magát orthodoxnak, mint a nyugati. Az efezusi és chalcedoni zsinatok a niceai konfeszzióról nyilatkoztatták ki, hogy az igaz hit kifejezője; 1438-ban a florenci zsinaton Julian bibornok kérdésére, a keleti egyház küldöttjének egyike, Ephesius, így válaszolt „nekünk nincs apostoli hitvallásunk, sőt nem ismerjük azt.“ *)

A római egyházban is csak lassan, századok lefolyása alatt emelkedett érvényre. Még Italia, a pápaság székhelye se fogadta el azonnal. Az V-ik század végéről, a Gelasius, és a VII-ik század elejéről a nagy Gergely pápák korából oly liturgiák maradtak fön, melyekben e hitvallásnak egy IV-ik századi variánssa van, különböző a jelen formájától. A frank egyháznak megrendelte az arleszi zsinat, hogy fogadja el; de nem igen engedelmessé lett. Még a IX-ik század elején is, p. o. a tudós Alkuin, más hitvallást használt. Nagy Károly e tárgyban ismételt rendeleteket bocsátott ki, s valószínűleg e fegyveres miszsióárius emelte általános érvényre.

Legjellemzőbb azonban e hitvallás története

*) Nikolai. Le symbole des Apotres. Essai historique. Paris. 1867.

Spanyolországban. Midőn a mórok által leigázott országot a keresztyének kezdték vissza hódítani, a római pápa mindent elkövetett, hogy azokkal saját liturgiáját fogadtassa el. Rodrigó, toledoí érsek, feljegyzé ez érdekes küzdelem részleteit. A papság és nép konokul ragaszkodott régi liturgiájához, az u. n. mosa rabihoz, mely a rómainól lényegesen különböző volt, s goth eredetű. A leoni zsinat 1091-ben határozatilag kijentette, hogy nemzeti liturgiáját nem cseréli föl az ujjal. VI-ik Alfons király elhatározta, hogy ez ellenállást bár mi áron is megtöri. Törekvései sikertelenek maradván, isten ítéletére bizta a kérdés eldöntését. Legyen győzelmes az a fél, melynek választottja ellenfelét párbajban legyőzi. A római párt nagy csodálkozására „Don Juan de Ruiz,“ a matanzai ház nemes sarja győzött. A király nem akara engedni; tűz próbához folyamodott. Toledo piacán két máglyát raktak s rá tették a két breviariumot. És ime, a római főlzalott a lángokból, de látszottak rajta az égés nyomai; míg a másik a lángok közt maradt — sér tetlen ül; — s a nemzeti párt „győzelem!“ kiáltása fölhangzott. A boszszus király az isten kétszeri ítéletével szemben kijelenté, hogy birodalmában csak azokat tűri, kik elfogadják a rómain, a többit a fegyver hatalmával kiűzi. A nép az erőszak előtt meghajlott, s elfogadta a X-ik században.

Arra nézve, hogy a nyugoti egyház többi részeiben minő küzdelmek után fogadtatott el: nem állanak rendelkezésemre részletesebb adatok. Tény, hogy a keresztes háboruk korában az egész nyugoti egyház közös hitvallásának tekinti. Hazánkban, a térítés korában tiltakoztak ellene, de csak a pogány ó hit barátai; az áttérttek, minden ellenzés nélkül, magukévá tették. Az egész középkorban nem is képezte többé vita tárgyát. A reformáció századában azonban ujra felszínre került e kérdés. Az akkori konfeszziókból láthatólag, a különböző pártok, csaknem kivétel nélkül mind mellette nyilatkoztak; az

eljárást egyszerűen azzal indokolva, hogy a „szent-irással megegyező.“ Csak hamar azóban, egyes reformatoraink meggyőződtek, mint fentebb is jelzém, hogy némely tételei nem evageliomi eredetűek. Elfogadták mégis a más hét oecomenicum synbolummal együtt a következő okokból:

1-ör, a mozgalom kiindulása pontja s alapeszméje részükről — a hit, nem pedig a külső cselekvések által való megigazulás volt. E kérdést pedig e hitvallás nem is érinti; nem érezték tehát szükségét annak, hogy a régibb századok e tiszteletre méltó hagyományát félre vessék;

2-or, a római egyházzal szemben fölhasználhatták azt fegyverül, miután abban a középkori katholicismus sarkalatos tantételeit: a pápaság intézménye, a transsubstantiatio tana, a Maria-cultus sat. meg említve sincsenek;

3-or, bizonyosságát akarták adni annak, hogy nem céljok a vallásos szellemnek minden eddigi alkotását romba dönteni. A reformokban elmennek egy bizonyos határig, de a multból is azt, a mi megtartható, megtartják. Azon vádra, hogy mindent föl akarnak forgatni s túlzásaikban megállapodás nincs, e hitvallással feleltek, ellenfelikkel szemben bebizonyítandó, hogy ők csak a reform, s nem revolúció emberei.

Ez okokban találjuk annak magyarázatát, hogy ők noha meg voltak győződve arról, hogy azon hagyomány, mely szerint e hitvallás egyes tételeit az egyes apostolok formulázták volna, a legendák körébe tartozó; nemcsak elfogadták azt, sőt sokképen igénybe vették s feldolgozták. Így p. o. Luther, sőt a heidelbergi s genfi káték szerzői is tanaik följejtésének keretétül azt használták. Megjegyzendő azonban, hogy a vasárnapi kultus alkotrészeül nem fogadták el kezdetben sem a genfi, sem a skot és angol presbiterium, sem a hollandi ref. gyülekezetek. Felolvasása legfőlebb egyes hétköznapokon jött gyakorlatba, de az se mindenütt. Jelenleg föl olvassák minden vasárnap az anglikán, némely lutheri és helvét egyházakban s 1743-tól fogva Genfben, honnan e gyakorlat átszivárgott a franciaországi ref. egyházak némelyikébe is. Magyarországon némely helyt, az erdélyi részekben mindenütt a ref. gyülekezetekben urvacsora osztás alkalmával elmondja a lelkész, még pedig ily bekezdéssel: „tegyünk vallást, a mi hitünkről.“

Értekezésem végéhez közelit. Az előre bocsátottak után, azon szerencsés helyzetben érzem magamat,

hogy saját igénytelen véleményemet e kérdésben rövidre vonhatom.

Mit itélek felőle?

Azt, hogy sok olyat tartalmaz, mi a Krisztus evangéliumában fel nem található. Krisztus soha se szólt az ő poklokra szállásáról, a szentek szükségfeletti érdemeiről, földi testünk feltámadásáról, az ő egyházának bűnbocsátó hatalmáról. A római egyház egész tanrendszere az övétől egészen különböző alapelveken nyugvó, szerinte a fő dolog az, hogy az ember istennel éljen egyes-ségben e cél elérésére ő kizárólag saját magáról mondá hogy megmutatta annak utját.

Mit itélek felőle?

Azt, hogy sokkal kevesebbet tartalmaz, mint a Krisztus evangéliuma. Hiában keresem benne kifejezve azt, a mi a Krisztus evangéliumának alapeszméjét magában foglaló: az isten országába vetett hitet. A hegyen mondott beszéd, a parabolák magasztos és örök igazságai nem csendülnek belőle lelkembe. A Krisztus külső életének főbb mozzanatait találom benne felsorolva csupán, de nem azt, a mi e külső keretet betöltötte s örök-kévaló; nem azt, a mi szivemben az imádással határos csodálat és szeretet érzelmét felkölti.

Mit itélek felőle?

Azt, hogy nem hű kinyomata a római egyház mai hitének sem. A buzgó katolikus hiában keresi benne kifejezve az „angyalok királynéjában“ az „isten anyjában“ vetett hitet; hiában azt, mit a legújabb időben hitének sarkalatos igazságává emeltek: a Mária szeplőtlen fogantatását és a pápa csalhatatlanságát....

Mit itélek felőle?

Azt, hogy nem hű kinyomata a reformatorok hitének sem. Kálvin vallásos világnézetének egyik alapeszméje a praedestinatio; a Lutheré a hit által való megigazulás; a Zwinglié a sz. írásészszerű értelmének legfőbb tekintélye: egyik sincs, még említve se benne.

Mit itélek felőle?

Azt, hogy e konfeszzió sem több, sem kevesebb, mint kinyomata azon hitnek, mely a római egyházban a III-ik, IV-ik, V-ik, és VI-ik században uralkodott. Mint minden konfeszzió, úgy ez is létrejötté korának bélyegét viseli magán, tán még inkább, mint valameny-

nyi. Hogyan lehetne hát egyes tételeiben hű tükre a XIX század hitének? Azon megmérhetlen haladás, melyet az emberi szellem azóta a természeti tudományok, a bölcsészet, történelem és írásmagyarázat világában tett, az akkoritól lényeges pontokban eltérő, sőt amazzal részben homlokegyenest ellenkező világnézetnek vetette meg alapját, melynek szükségképpen a vallásos eszmékre is átalakító és tisztító befolyást kelle gyakorolnia. Azon vallásos eszmék, melyek a Krisztus evangéliumában nyernek kifejezést, ma már az emberiség köztudalmában sokkal tisztultabb formákban élnek, mint e hitvallás keletkezése korában s épen azért nagyon rossz szolgálatot tesznek a vallás ügyének mindazok, kik e köztudalommal szemben oly formákat akarnak most is érvényben tartani, melyeket a vallásos szellem fejlődése rég tulszárnyalt. E törekvés indokát a vallás lényegének teljes félreismerésében találhatjuk föl. A vallás, mint az individualis szellem öröklő szüksége és spontan terméke, örökre megállapított külformák keretébe be nem szorítható; mert az individualis szellem fejlődésének haladásával szükségképpen folyton lépést tart; hisz, tulajdonkép nem egyéb, mint azon világnézet, melyet az egyén az érzékfeletti eszmék és érzelmek sphaerájában magának megalkot. Hitelét ennél fogva nem a vallás maga, mely szükségképeni és örök, csupán annak egyik vagy másik nyilatkozási formája vesztheti el s tényleg el is veszti.

Ez észrevételek az apostoli hitvallásra is illők. Egyes tételei nem lévén többé hű kifejezői a mi hitünknek, túlélték magokat s így a ketesztyén kultusznak alkotó eleme ez a konfeszzió ma már nem lehet.

A XVI-ik századbeli konfeszziók, főleg azoknak értelmezése, kultusunkban sokkal inkább helyén volna, mint ez; mert keresztyén tudalmunk nem távozott el azoktól oly meszsziore, mint amattól. Ennél fogva, ezt egyszerűen mellőzendőnek tartom, mint a hogy Magyarország feles számú gyülekezetei tényleg eljártak.

Készítsünk-e helyette új konfeszziót? Nem. A hit az egyén dolga és joga; szentségtörés volna, csak meg is kísérteni bármely felekezetnek, ráerőszakolni tagjaira bármely új formulát. A lelkiismeret szabadsága ellenállhatlan erővel kivívja magát s nekünk nem lehet más feladatunk, mint oda dolgozni, hogy hasson át lassankint minden szívet a Krisztus szelleme, az igazság iránti őszinte szeretet, a kölcsönös

türelem, a békesség, az értelmi és erkölcsi tökéletesedésnek áldott szelleme.

Mit rejt magában a jövődő méhe? Nem tudjuk. Századunk a vajudás korát éli s lehet, hogy mi is, mikint Mózes a Nebo hegyéről, csak a távolból pillanthatunk be az ígélet földjére; de annak szent porait sarunk érinteni nem fogják. És mégis, boldogoknak valljuk magunkat, mert munkásai vagyunk egy boldogabb jövődőnek, erőt ad nekünk az a tudat, hogy „a mi munkálkodásunk nem lesz hiában való az urban!”

Szász Domokos.

Virágok a virágok között.

Itt az ősz s vele együtt elérkezett a gyümölcs-magvak vetésének ideje is. Fájdalom! sok tanító még jelen korban is közönyösen nézi, hogy tanítványai mily könnyelműen dobálják el az általuk élvezett alma-, körtve- magvakat sat. a helyett, hogy őket azok szorgalmas öszszgyűjtésére serkentené. A helyett, hogy legalább nagyobb osztályu tanítványai számára kertjéből egy-egy talpalatnyi ágyacska kiszakításáról gondoskodnék. Vannak bizony, kik a mezei gazdászata eme jövedelmező ága, a gyümölcsészet iránt épen semmi, vagy nagyon is kevés mértékben érdeklődnek. Olyanok is vannak, kik tenni szeretnének, de feledékenyek lévén, az alkalmas időt elszalasztják; kiknek rendszeren mindig tavasszal jut eszökbe, mikor a kis magot a földből kibúni látják, mit ősszel kell vála tenniök. Pedig a kertben, itt a kis fácskák ápolása közben csepegtethetnök leginkább tanítványaink szívébe az enyém és tiéd köti különbség érzetét, hogy ne mondjam, a tulajdon jog szentségét. A birtok háborítások napi renden vannak hazaszerte; de legkivált ott, hol aránylag oly kevés a gabona termő-föld, mint pl. a székely földön, hol csaknem mindennap hallhatni a panaszt, hogy e, vagy ama szomszédj földjét elszántotta. Hallhatni, hogy ennek, meg annak oltványait rosz akaratból, vagy kedvtelésből kitördelték, vagy ostornyélnak levágták. Bizony, vannak községek, pedig feles számmal, hol ha vagy egy gyümölcsfa megakad is, nem érik az meg, éretlenül tépik le. Pedig sok helyt ám alakítók a kutyát, hadd őrizze, honnan csak akkor szabadulhat meg, ha már a fa adóját utolsó fillérig lefizette.

Szomorú dolog, de igaz. Népünk nagy része, méh, tűzifa s több efféle dolgok ellopását bűnnek éppen nem tartja. Ha gyümölcsöt sikerült lopnia, még dicsekszik vele. S mért ne — szokták mondani — hisz annak senki sem kapálja a tövét! Mindezen s ehhez hasonló balfelfogásokat a nép szívéből kiirtani, első sorban a népiskola van hivatva, nem csak az iskola szük falai között, hol kevesebb sikert arathatunk, de künn a kertben, a szabad természetben s pedig az érdeklett tárgyakkal való foglalkozás közben. Nagyon elkopott mentségek azok melyeket némely buzgóságot nem tanusító tanító ebbeli bűne takarójával fel-

hozni szokott, hogy t. i. a jelenkor igen sokat követel tőle. Kívánja, egyebek mellett, hogy tanítson kertészetet, méhészetet, selymészetet, gazdaszatsat. Az ilyszertű mosakodásokra mindig eszembe jut ama fiu, ki az apa által adott nagy darab ciheres kiirtását meg sem kísérlette, nem lévén reménye, hogy, — mint mondá — azt a marha-munkát valahá végre hajthassa; azért inkább beült egy terebélyes fa árnyékába s ott kényelmesen heverészett; míg végre eljött az apa s zugolódó fiát felvilágosítá, hogy a nagy munkát nem egyszerre, egy szuszra; hanem rendre-rendre kell végre hajtani. Elég hát, ha ő is feladott munkájából elébb csak egy szegletet irt ki. A fiu megérté az apát, új erővel fogott a munkához s az elébb legyőzhetetlennek hitt munka kevés idő alatt rendre-rendre végre lón hajtva.

E képen ki ne ismerne édes hazánkra s társadal-munkra, a mely nekünk néptanítóknak sem éppen megvetendő részt juttatott a munkából. Ám, a csak zugolódó s tenni nem akaró fiu képében a lágy-meleg, hivatását kel-lőleg felfogni nem akaró tanítóra ismerhetünk. A pályá-ján lelkesen mozgó tanító, ha nem is tehet meg mindent, mit tőle követel a kor, elismerésbe részesül; míg sopánko-dásával mások méltó megvetését vonja magára.

Én is ez év tavaszán, egy kedves barátom példájára, leány-növendékeimnek az iskola telkén egy-egy ágyást je-lölék ki, hogy ezek ottan-ottan a virágok ápolásával is foglalkozzanak. A számukra szánt hely előre felásva volt már s táblákra is felosztva. Szám szerint 40 gyermek ré-szesült az én ily nemű nagybecsű ajándékomban. Ámbár az egyes táblák területe alig haladta meg a két □ lá-bat, s még is e talpalatnyi föld anynyi élv, s gyönyör-nek volt színhelye az év folytában. Már az első kirándu-lás alkalmával érdekes volt látni, mikép sietnek a jártá-sabbak a kevésbé avatottaknak szóval-tettel való felsegélésé-re. A külvárosi s más olyan gyermekeken, kiknek szülői otthon is birnak kertet, azonnal felismerhető volt, hogy mamájok sem utolsó a kertészség mesterségében; míg azok, kiknek szülői kerttel nem birnak, azt se tudták, hol kezd-jék a dolgot. Ám de, voltak kik jó példával menjenek elől; s azt teszik amazok is, mit ezektől látni fognak. Ezek pedig minden tétovázás nélkül látnak a dologhoz, sürgő-lődnék, forgolódnak, mint meg anyyi munkás méhecske. Itt egyik már az ágyáskájából kiszedett kavicssal körül is segítette azt. A másik picinyke kacsóival a görön-gyöket morsolgatja szét. Más ismét az új birtok határait hozza rendbe.

Tóth Tamás.

(Vége következik.)

Az igazgató-tanács üléseiből,

Kolozsvártt, november 3-án, 1872.

Elnök: főt. Nagy Péter püspök és államgondnok. Jelen voltak: Ince Mihály, Lészay Ferenc, Szabó Adám számvevő és Dr. Kolozsvári Sándor igazgató tanácsos, mint titkár helyettes.

1. Olvasztatik Szabó Sámuel és Szász Domo-

kos lemondása a tanácsosságról; mindkét lemondás tudá-sul vétetett s a további intézkedések megtétele a jövő ülésre halasztatott.

2. N.-mlg. m. k. vallás és közokt. miniszterium tu-datja, hogy a 1872-ik évi 14 ezer frt. állam-segély a kolozsvári adó-hivatalnál utalványoztatott. N.-mlgu. Br. Kemény Ferenc és főt. püspök aa.-i által aláírandó nyug-ta mellett annak felvételére Bányai Vitális püsztárnok felhatalmaztatott oly utasítással, hogy további rendelésig a felvett összeget betegyje a takarékpénztárba. Azon egyház-megyék, honnan a segélyezési folyamodások még be nem érkeztek, megsürgettetnek.

3. A titkári teendőik végzésére, a közgyűlés választá-sáig, Dr. Kolozsvári Sándor igazgató tanácsosnak még egy ideig felügyelete és felelőssége mellett, megbízott Bo-dor Antal, ügyvéd aa.

4. Püspök aa. átteszti n.-mlgu br. Vay Miklós ur levele másolatát, melyben tudatja, hogy a gen. konvent nov. 20-án tartja meg első ülését Pesten az evang. ref. egyház tanács-terében. A konventre választott tagok felszólíttatnak, hogy november 19-ére Pesten megjelenje-nek, a mikor előértekezlet tartatik; a kik pedig akadá-lyozva lennének, felhivatnak, ezt posta fordulatával tudat-ni, hogy a póttagok még idején meghivathassanak.

5. Püspök aa. tudatja, hogy a pitești lelkész lemon-dott ottani lelkészi állomásáról. A konvent határozatáig az ügy függőben hagyatott.

6. Almási Sámuel dézsi osperes aa. felterjesztésére a m.-láposi egyház és az állam között kötött s az egyház isko-laépülete bérbeadására vonatkozó szerződés megerősített.

7. Több egyház- és tanodai számadások felülvizsgá-lás végett számvevőséghez tétettek át.

8. A bogáti egyház urb. kötvényeinek kicserélése tár-gyában, miután a mint kitetszik, a kamatok ki nem vé-tettek: utasított a pénztárnok, hogy a ben levő és még el nem évült kamatokat püspöki felhatalmazvány mellett vegye ki az adó hivataltól.

9. Szini János osperes aa. jelentésére, valamint Dom-bi Lajos felterjesztésére, a kézdi-vásárhelyi rectoráság ré-szére járt 17 frt. 50 kr; valamint a sz.-somlyoi tényleg megszűntetett rectoráságnak járó dézmai kamatok, az utob-binak kameratikum beneficiuma, a közgyűlés e tárgyban teendő határozatáig takarékpénztárba tétetni határozattak.

10. A körtvélyesi püspöki erdőség elkülönítése tár-gyában kiszállandó kommisszió költségére 169 frt. ki-utaltatott.

Ezen kívül még 13 drb. kisebb jelentőségű folyó ügy lett elintézve, melyeknek közlése nem lévén közérdektű, bátran mellőzhető.

Középtanodai enquéte.

A közoktatásügyi miniszter a középtanodák szerve-zése céljából a törvényhozás elé terjesztendő törvényjavas-olat elveit is, azonképen mint az egyeteméit, szakértő ferfiak

szives közreműködésével óhajtja eleve megvitatni. Se célra a következő férfiakat kérte fel: dr. Császár Károly, dr. Heinrich, dr. Kleinman, és Schwicker tanárok, Molnár Aladár képviselő, Mészáros, Gönci osztálytanácsosok a kultuszminiszteriumnál; valamint a budapesti állami középtanodák igazgatóit.

A szakértekezletet f. évi november 6-ára hívta össze a magyar tud. akadémia Kisfaludy-termében délutáni 5 órára, mely elé megvitatás vágett a következő kérdések tűzettek:

1. A gimnáziumok jelen szervezetükben megfelelnek-e azon föladatnak, mely szerint a magasabb műveltség megszerzésére készülő ifjúságot a tudományos pályákra, kiváltképen az egyetemi tanulásra előkészítsék?

2. Ha e föladatunknak nem felelnek meg, miben van e fogyatkozás oka? Szervezetükben t. i. fölosztásukban (nagy és kis gimnázium) és tanrendszerükben; vagy a tanerők elégtelenségében, vagy a tanárok által alkalmazott tanítási módszerben, vagy különösen az alsóbb osztályokban, az egy osztályba szorított tanulók túlságos számában?

3. Mi annak oka, hogy gimnáziumainkban a latin nyelv oly kevés sikerrel tanítatik, s különösen honnan ered az, hogy nálunk a görög nyelv tanulása iránt oly ellenszév uralkodik, mint sehol másutt?

4. A reáltanodák megfelelnek-e föladatunknak? Ha nem, miben van e fogyatkozás oka? Nem ugyanazok-e itt is a fogyatkozás okai, melyek a 2. sz. alatt kérdésbe tettettek?

5. Mi reformokat kell tenni

a) a gimnáziumok,

b) a reáltanodák szervezetére nézve,

c) minemü szerves kapcsolatba lehetne, avagy kellene hozni a gimnáziumokat a reáltanodákkal? Nem volna-e szükséges, a kétféle középtanoda alsó osztályait lehetőleg egybekapcsolni, vagy legalább a gimnázium alsó négy osztályát a reáltanoda alsó négy osztályával összeegyeztetni?

6. Miután a törvényhozás a felső nép- és polgáris-kolák föllállítását elrendelte s ezek már eddig is szép számmal keletkeztek: föntartandók-e még ezután is az alreáltanodák?

7. Mily reformokat kellene a középtanoda tanrendszerébe, a tanítás módszerébe, a rendtartás és fegyelem gyakorlásába behozni?

8. Mily intézkedéseket kellene arra nézve tenni, hogy elegendő s kiképzett középiskolai tanáraink legyenek; különösen mikép kellene oda hatni, hogy a tanárok a középtanodai oktatás minden fokán lélektani alapon nyugvó helyes módszerrel tanítsanak?

9. Föntartandók-e az érettségi vizsgálatok? Ha igen, meghagyandó-e az azok körül követett mostani eljárás, vagy mikép változtatandó ez?

Ki kell-e a netalán ujonnan szervezendő érettségi vizsgálatot a reáltanodákra is terjeszteni?

10. Elegendő-e az állam által most gyakorolt fölügyelet a nem állami középiskolák fölött? — Ha nem, miképen kellene ezt szabályozni?

TÁRCA.

Történelmi okmány.

Az alábbi okmányt a következő sorok kíséretében vettük:

Lapod számára ezennel eredetiben ide zárom n.-sajói káptalanunk utolszor a Mária Therezia uralkodása alatt is megerősített statutumait.

Midőn 1564-ben a n.-enyedi köz-zsinaton a Luther értelme mellett megmaradt szászoktól, a magyarság a Kálvin értelméhez tért át, Doboka- és Kolozsmegye alsó kerületeiben a n.-sajói és tekei káptalanok szász papsága is az utóbbiakhoz csatlakozott; véleményem szerint, mert erkölcsileg hatott rájuk a vármegyén s így magyar földön lakás s mert számos kezeim közt lévő adat szerint, hiveik vegyesen magyar és szász ajkúak voltak. Így Kentelkén még 1622, január 12-én visitációkor a jegyzőkönyvben Zitás Mihály, Ernei Tamás, Konac Gergely és Konac Balászné nevei fordulnak elő. Sajó-Magyaróson még a múlt század végén magyar és szász nevek fordulnak elő. S ha ez így a közrendű hallgatóknál, annyival inkább ref. magyar volt a birtokosság.

És mégis, a két káptalan magatartását az első ref. püspök Dionysius Alesius kolozsváriensis méltónak találta democrat szellemű szabály pontok megírásával, s kiadásával megjutalmazni, s ez okmány egyszersmind a közelebbiről felmerült ellenzéteknek cáfolata az Alesius (Madár) Dénes első püspökségét illetőleg.

Azt hiszem, hogy méltó ez okmány a közlésre.

Vályi Elek,
sajói kápt. dékánja.

— Mi Mária Therézia isten kegyelméből Magyar- és Csehország királynéja, Ausztria főhercege, Burgundia sat. hercege, Erdély fejedelme és székelyek ispánja, adjuk emlékezetül jelen levelünkön fogva, jelentvén mindenkinek, a kiknek illik, hogy tiszteletes tudós Keszeli Mihály a dobokavármegyei Nagy-Sajó helységében lévő ágostai hitvallású egyház lelki pásztora s ugyanazon nagy-sajói káptalan dékánja, előttünk személyesen megjelenvén, bemutatá és felségünk elébe terjeszté néhai, boldog emlékezetű fenséges fejedelem Bethlen Gábornak pergamenen, nyílt alakban kiállított és kiadott s azonnal nagyobb udvari pecsétjével megerősített kiváltságlevelét, könyörögve felségünknek kellő esedezéssel a legalázatosabban, hogy mi azon kiváltságlevelét átvétetni és átíratni, jelen nyílt levelünkbe szóról-szóra beigtatni és beíratni, s mint jövődöbeli oltalomra szükségest, kiállittatni és kiadatni méltoztatnánk. Mely kiváltság-levelnek tartalma eképen következik:

Mi, Bethlen Gábor, isten kegyelméből erdélyi fejedelem, Magyarország részeinek ura, s székelyek ispánja sat. adjuk emlékezetül jelen levelünkön fogva, jelentvén mindenkinek, a kiknek illik, hogy hiveink tisztelendő Rufinus Mátyás dékán és vajolai lelkipásztor, továbbá Lips György, a tekei- és

sajói káptalanok esperestje s azon tekei egyház lelki pásztorára, valamint Verner Gáspár hasonlóan a nagy-sajói egyházelkipásztoráról, az említett tekei- és sajói káptalanokban lévő szász egyházak többi összes lelkipásztorai nevében bemutatott és elénekbe adatott néhai boldog emlékezetű Somlyai Báthori Zsigmond urnak, akkori erdélyi vajdának és székelyek ispánjának, tudillik elődünknek, a föntemlített káptalanok és lelki-pásztorok némely bizonyos kiváltságairól és cikkelyekbe foglalt határozatairól pergamenen, nyílt alakban készített és kiadott, azon vajda úrnak függő hiteles pecsétjével tulajdon keze aláírásával megerősített helybehagyó levele; mely levél a néhai fenséges Báthori Kristóf ur, a mi fönt irt Erdély országunknak ugyancsak vajdája és székelyek ispánja, tudillik a fönt irt vajda ur atyja által is megerősített az alább irt tartalommal, könyörögvén előttünk a legalázatosabban, hogy mi azon levelet és minden a mi abban foglalva van, helyeseknek, kedveseknek és elfogadottnak vallván, jelen levelünkbe szóról-szóra beiratva; a mondott káptalanbeli egyházak összes említett lelki-pásztorai utódaik részére, mint örökre érvényest, kegyelmesen megerősíteni méltóztassunk. Melynek tartalma ekképpen következik:

Kolozsvári Alesius Dienes, az evangéliumnak az isten fiáról, a mi urunk Jézus Krisztus igaz istenről és emberről szóló igaz és romlatlan szavát helyesen értelmező magyar és azokkal egybekapcsolt egyházak superintendense, a tekei- és sajói káptalanokban lévő egyházak nagy tudományú tanultságban, erényben és kegyességben kitűnő lelki-pásztorainak, továbbá a mi hatóságunk alatt lévő szász mezővárosok és falvak okos és körültekintő gorébjének egyéb esküdt véneinek és biráinak, kegyelmet és hitbeli állhatatosságot kíván, tisztének ajánlása mellett. Igen jól tudjátok, hogy mi ezen szent tisztre istentől hivatva, választottunk és állittatunk, hogy az egyházak kormányára helyeztetve legyünk egy a tupomány, mint az erkölcsök fölügyelői, hivatásunkhoz képest ügyeljünk ne csak arra, hogy az evangélium igaz tudományát a tanítók mindenütt az ur egyházaiban tisztán, minden megrontás nélkül alják elő, hogy így az egy igaz isten igaz és üdvözítő ismerete tündökljék az egyházakban, hanem arra is, hogy az egyházi szolgálók és valamenynyi hallgatók, s egyebek között azok élete és erkölcei, kik az ifjuságot az iskolákban kormányozzák és kormányozni akarják, a mi gondviselésünk és szorgalmatos fölügyeletünk által ugy képeztessenek és igazgattassanak, hogy Krisztus evangéliomához méltóknak találtassanak és soha semmi botrányt ne okozzanak, melylyel az ur egyháza megcsúfoltatnék, és a mi papi tisztünk az idegenek előtt rosz hirbe jönne. Mert nem csak a régi történelem bizonyítja, hanem éppen mi magunk naponkint szemünkkel látjuk, hogy sok hitvány elme az evangélium ürügye alatt semmit egyebet nem keres, mint valami testi szabadságot, hogy valahára kivánságainak zaboláját megeresztve minden iszonyú gonoszság elkövetésére szabadon rohansson.

Mint hogy tehát minket ebbe az ürtonyba isten azért állított, hogy onnan az ur egyházait körültekinthessük, s azokra vigyázásunkkal gondot viselhessünk, s végre azoknak a fenyegető bajok ellen isten segedelméből, gondviselésünkkel,

igyekezetünkkel, fáradságunkkal és hiv fölügyeletünkkel javokra legyünk, és semmi tekintethen meg ne engedjük, hogy a Krisztus egyházai a mi gondviseletlenségünk miatt sérelmet szenvedjenek, vagy hamis tudomány, vagy valami rosz példa által megbotránkoztatva, megcsúfoltatassanak, és a mi papságunk mások előtt rosz hirbe jöjen: azért érett meggondolás és józan megfontolás után megállapítjuk, minémű tisztességes figyelemmel és mily illő renddel igazgattassanak az egyházak, mind a mi a papok mind a mi a hallgatók életének, erkölceinek és oljárásuknak képezését illeti, ugy a mint haldan ezen tartományok egyházai kormányoztattak és másott kormányoztatnak. Mert nem is lehet az egyház illőrend nélkül. Ugyanis az isten, ál bizonyosága szerint, nem a zürzavar, hanem a rend istene; és bizonyos, hogy ott nincsen egyház, a hol nincs semmi illő rend, hanem ott valami óriási zürzavar és kiállhatatlan fejtelenség van.

(Folytatása következik.)

Szabó Károly.

VIDÉKI ÉLETT.

Küküllő-egyházmegyei közgyűlés.

(Folytatás.)

B. Szt.-Miklós. Lélekszám: 435. Tankötelesek száma 50. Iskolába feljárt: 45, ebből 11 ismétlő. Nem járt fel 13. — Más hitűektől feljárt 8. — A tanító szorgalma, képessége dícséretes. Az ifju lelkész atyafi is a tanügyre kellő gondot, figyelmet fordít. Külső fekvősége 4 hold, 273 □ öl. Alaptőkéje 46 frt. 10 kr. Magtára: 246½ véka csöstörökbuza. Bortára: 79 veder ½ kupa. Iskolai magtárnak kiszakasztott az egyházból 10 véka csöstörökbuza. Passiv állása: 38 frt. 82½ kr. Uj iskola háza épült, még nincs bévégezve. Iskola tőkétől a vizsgálat folytán 4 frt. 35 kr. alapított.

Boldogfalva. Itt a lelkek száma: 153. Tankötelesek száma: 18. — Iskolába járt: 16. Nem járt fel 2. A A protestántizmus és nemzetiség szempontjából meg kell jelezni, hogy ez egyházköztség hivi nemzeti nyelvüket nem értik, s nehezen tudják magukat azon kifejezni. Recriminalni nem akarok, a mulasztás régebbi időből datalodik, — azonban orvosolni, szükséges annyit, mennyit lehet, — legalább az újabb nemzedéket meg kollene menteni azon bajtól, melyben szülők szenvednek, s talán hibájukon kívül. Tanító nincsen, a lelkész maga tanít. Külső fekvősége: 21 hold, 1327 □ öl. Papi canonica portió 12 hold, 426 □ öl. Iskolai birtok: 7 hold, 157 □ öl. Az egyház közvetlen használatában áll: 2 hold 744 □ öl. Szorgalmi jövedelme: 8 véka rosz. Alaptőkéje 460 frt. 82 kr. Iskola tőke: 25 frt. bevárando 22 frt. Iskolai magtár: 67½ véka rosz. Pénztári maradvány: 84 frt. 71 kr. Bevárando: 80 frt. 10 kr. Adó-hátralék: 69 frt. 31 kr. Activ állása: 603 frt. 32 kr.

Küküllővár. Lélek szám itt: 212. Tankötelesek száma: 28. Iskolába járt fel 14. Nem járt fel 14, ezek közül 7 az ismétlő iskolából való. A tanító hajlott kora, s a tanításra kevés hajlammal bír. Az 1871-ik évben közvizsga nem volt, a tanító betegsége miatt. Az 1872-ik évben a

lekész kezdett tanítani. Külső fekvősége 54 hold, 166 □ öl. Az egyház közvetlen használatában áll 14 hold, 950 □ öl. Iskolai föld 4 hold, 600 □ öl. Az egyházi birtok haszonbérbe adatik. Alaptőkéje: 66 frt. 4 $\frac{1}{2}$. Iskola tőke: 150 frt. 35 kr. Ebből 105 frt. Antos-féle kegyhagyomány. Kegyhagyományi tőke pap, mester és egyház részére 345 frt. ez Kádár- és Horvát-féle alapítvány. Pénztár maradvány: 54 frt. 98 kr. Iskolaház és tanítói lak új, nem rég épült. Magtára a kimutatás szerint 853 véka és 11 $\frac{1}{2}$ kupa; azonban ez a hibás kezelés miatt némelyekre nézve 200 vékáig is felszaporodott. A magtár k felállításával nem lehet az egyház célja az adosok elszegényítése.

Sővényfalva. Lélek-szám itt: 257. Tankötelesek száma: 32. Iskolába járt: 24. Nem járt fel ruhátlanság és szolgálat miatt 8. Nem köteles iskolába járok száma: 18. A tanító szorgalma dicséretes, úgy az ifju lelkész tanítás körüli buzgalma is. Külső fekvősége 46 hold, 210 □ öl. Az egyház közvetlen használatában áll: 16 hold, 286 $\frac{1}{2}$ □ öl. Ez haszonbérbe szokott adatni. Alaptőkéje: 492 frt. 25 kr. Iskola tőkéje: 59 frt. 76 kr. Magtár 49 véka, 12 kupa. Bor-tár 45 veder, 6 kupa. Pénztár maradvány 39 frt. 64 kr. Activ állása: 633 frt. 55 $\frac{1}{2}$ kr.

Ádámos. Léány egyháza a sővényfalvi anya-egyháznak, itt a lélek szám: 313. Tankötelesek száma 34. Iskolába járt: 24. Nem járt 10 ruhátlanság, betegség, szolgálat és hanyagság miatt. Tanító tanításbani képessége kielégítő, a tanulókon tapasztalható volt a tanítás sikere. Külső fekvősége: 4 hold, 176 □ öl. Alaptőkéje 286 frt. 1 kr. kegyhagyományi tőke Pásztói Mária-féle, a lévitai fizetés potlására: 280 frt. Pénztár maradvány 16 frt. 89 $\frac{1}{2}$ kr.

D. Szt. Márton. Lélek-szám: 204. Tankötelesek száma: 48. Iskolába jár: 29. Nem jár: 19 szolgálat miatt. Az 1871-ik évben kövizsga nem volt, minthogy a levitai állomás üresedésben volt. A jelenlegi levita tanításra képes, igyekezetes. Az iskolaház a kiváncságnak nem felel meg. Külső fekvősége 11 hold, 249 □ öl. Ebből 1 hold, 1323 □ öl az egyház használatában áll, a többit a levita használja. Alaptőkéje: 587 frt. 60 kr. Activ állása: 598 frt. 53 $\frac{1}{2}$ kr. Magtára: 110 véka szemes törökbuza. Iskolai bortár 50 veder. Egyházi bor-készlet 60 veder. Bor-kamat hátralék 8 veder, 5 kupa. Kegyhagyományi tőkéje nincs más, mint az úgy nevezett „Consistoriale beneficium“, ez évenként a levítának 10 mfrtot. jövedelmez,

Szőkefalva. Itt a lélek-szám: 215. Tankötelesek száma: 30, Feljárt olykor-olykor 18. Nem járt fel 12, mint állítva van, betegség miatt. Kövizsga az 1871-ik évben nem volt, a szülők — állítás szerint — tavasz kezdetével elfogták gyermekeiket az iskolától. Konfirmáltatott 14. Ezek közül olvasni, írni egy sem tudott! A tanítói fizetés nagyon kevés, a tanító is csak a fizetéshez mértt. Fekvősége: 29 hold. Ebből papi canonica portió: 21 hold. Iskolai föld 8 hold, hanem — mint állítatik — ez oly rossz, hogy nem jövedelmez. Tőke pénze: 196 frt. 80 kr. Kegyhagyományi tőke Szabó Lászlóféle 210 frt. Bortára: 87 veder. Csőstörök-buzája van 65 véka, 15 véka hátralékban.

Gálfalva. Ez élet erős egyházközségben a lélek-szám:

747. Tankötelesek száma: 111. Iskolába feljárt 96. Nem járt fel 15, betegség, ruhátlanság és szolgálat miatt. Konfirmáltatott 43. Olvasni tudott 28. Tanító képessége, szorgalma egyaránt dicséretes. Ohajtandó, hogy még egy tanítói állomás állítassék; mert egy tanító ennyi gyermekkel célszerűen nem foglalkozhatik. Az egyház külső fekvősége 61 hold. 490 □ öl. Ebből papi canonica portió: 14 hold, 162 □ öl. Mesteri canonica portio: 5 hold, 960 □ öl. Az egyház közvetlen használatában áll 42 hold, 968 □ öl. Erdője van: 13 hold, 376 □ öl. Alaptőkéje: 324 frt. 71 kr. Iskola tőke 3 frt. kamat-hátralék 8 frt. 18 kr. Pénztár maradvány: 36 frt. 30 kr. Bortár iskolai célra kiszakítva 67 veder. Egy célszerűbb iskolaháznak felépíthetésére alapul mélt. Földvály Ferenc egyházmegyei és egyházközségi főgondnok ur ajándékozott 40 véka szemes törökbuza, az egyházi tagok jelen év őszén ágy-szám szerint két-két véka csőstörökbuza békfizetni magukat kötelezték, a községi bíró Keszeg Ferenc ígért 5 vékát, ezen kívül nevezett főgondnok ur egy 13 latot nyomó ozúst, belül aranyozott urasztali polarat ajándékozott az egyháznak. Szálljon áldás a nemes szívű adakozók adományukra és életükre!

Pocsfalva Léány egyháza a gálfalvi anya-egyháznak. Lélek szám itt: 138. Tankötelesek száma: 16. Iskolába járt 9. Nem járt betegség, ruhátlanság miatt 7. Konfirmáltatott 15. Kövizsga 1871-ik évben nem volt. Külső fekvősége: 6 hold, 36 $\frac{1}{2}$ □ öl. Ebből 4 hold, 1006 $\frac{1}{2}$ □ öl a levitái, a többi az egyház használatában áll. Alaptőkéje: 223 frt. 33 kr. Pénztár maradvány: 53 frt. 92 kr. Kamat hátralék 10 frt. 14 kr. Bortár iskolai célra 16 veder 3 kupa.

Mikefalva. Lélek-szám 367. Tankötelesek száma 50. Iskolába járt 38. Nem járt 12, ruhátlanság, betegség, szolgálat miatt. Külső fekvősége 4 hold, 800 □ öl. Kegyhagyományi tőke n. Bosoki Pál-féle egyházé 525 o. é. frt; iskolai célra ugyancsak Bosoki Pál-féle 105 frt. Iskolai tőke ezenkívül 61 frt. 67 kr. Magtára 348 véka. Bortár 79 veder.

Harangláb. Lélek-szám itt 457. Tankötelesek száma: 66. Iskolába feljárt: 44. Nem járt fel ruhátlanság, betegség miatt 16. Nem köteles iskolába járok más hittektől 17. A tanító tanításra kellő képességgel bír, szorgalma dicséretes, a tanulókon kevés előhaladás észlelhető volt. Külső fekvősége: 24 hold, 1117 □ öl. Erdője 14 hold, 1400 □ öl. Szorgalmi jövedelme 50 véka buza. Alaptőke: 270 frt. 66 kr. Orgona tőke: 204 frt. Iskola tőke: 165 frt. 80 kr. Kamat hátralék: 28 frt. 4 kr. Adó hátralék 16 frt. 22 kr. Magtára: 201 véka. Bortára: 183 veder és 2 kupa. A papi telken új istálló és csűr épült, nincs még bevégezve.

(Folyt. következik.)

Tokaji János,
jegyző.

KÜLÖNFÉLÉK.

= A kolozsvári egyetem bölcsészeti karán az első félévben a következő tárgyak adatnak elő: I. Bölcsészeti előadások. Bevezetés a philosophiába, előadja Szász Béla, r. t.

A régi philosophia története; ugyanazon tanár. Psychologia (bevezetésül a neveléstanba.) Felméri Lajos. Neveléstan; ugyanazon tanár. II. Történelmi előadások: A középkori államok alakulása a népek politikai, társadalmi és szellemi fejlődése: Ladányi Gedeon. Európa több államai a XVI. században: ugyanazon tanár. A magyar vezérek és szent István kora, különös tekintettel a művelődés történetére, a források bírálati ismertetésével, Szabó Károly. Általános megnyitási és csillagászati bevezetés az időszámítástanba és ennek alapján az egyiptomiak, babiloniak, görögök és rómaiak időszámítása Caesárig, Finály H. Lajos. III. Nyelvészeti előadások. A magyar irodalom története a XVI-ik században: Imre Sándor. A római irodalom története, Szamosi János. Demosthenes harmadik Philippikájának magyarázata, ugyanazon tanár. Homér Iliasának magyarázata (phylogiai gyakorlat) tekintettel a gymnasiumi tanárképezde növendékeire, ugyanazon tanár. Latin irálygyakorlatok, tekintettel a gymnasiumi tanárképezde növendékeire: ugyanazon tanár. Görög syntaxis, Homan Ottó. Plautus Isendulusának értelmezése. Cicero Orátorának magyarázata, tekintettel a középtanodai tanárjelöltekre, ugyanazon tanár. Görög irálygyakorlatok, tekintettel a középtanodai tanárjelöltekre: ugyanazon tanár. Német irodalom története, Opitzon kezdve, Meltzl Hugó. Német irodalmi conventatorum: ugyanazon tanár.

= Egyetemünken a beiratások e hónap 2-án vették kezdetüket s tartanak 15-éig. Egyszersmind fölemlítjük, hogy az állami 300 frtos 20 ösztöndíjon kívül, még dr. Maizner János egyt.-tanár tett egy 400 forintos alapítványt és Kolozsvár városa a négy fakultásra való tekintettel, évenként 400—400 frtot és így 1600 frtot alapított oly moddal, hogy az pályamunkák megjutalmazására fordítassék.

= A legközelebbi vasárnap — november 10-én — belső farkasutcai templomunkban az egyetem megnyitása alkalmából, hála-isteniisztelet lesz. Az alkalmi beszédet Herepei Gergely segéd-pap fogja tartani.

= A vallás és közoktatási minisztérium éppen most adta ki jelentését a közoktatásról 1870 és 71-ik évekre. Hozánk ugyan még nem érkezett el, de más lapokból átveszünk amaz öröndetes tényt, hogy e két évben az iskolába járók száma 144,343-mal szaporodott. Ugyanis, 1869-ben 2,294,887 tanköteles gyermekből járt iskolába 1,092,977; míg 1871-ben 2,185,225-ből járt 1,237,320. Tehát, 1869-ben járt iskolába 47'88°/_o; 1870-ben 52.20^o/_o; 71-ben pedig már 56.62^o/_o; 1869-hez képest a szaporodás 8.74^o/_o; Ha így haladunk, hát tiz-tizenöt év alatt minden gyermek iskolába fog járni! De hát miért van akkor a törvényben a kényszer-iskoláztatás kimondva? Nő igen, nincs iskola és a mi fő, nincs tanító! Csak azt mondjuk mi most és mindig: ha nincs pénztek vegyetek költsön százmilliót; építsetek iskolákat, dótáljátok a tanítókat jól és lesz minden rövid idő alatt, és egyszerre. E költsön terhő alatt el nem vesztet Magyarország, ha azt kulturára fordítja; míg kultiválatlan néppel, építhetitek a vasutat s nevelhettek az állammén ezeket, meg nem ment a veszedelemről maga a gondviselés sem. Ne legyünk gazdálkodók ott, hol, a kése-

delem egyértelmű a degeneracioval, és az erkölcsi hajállal, melyből aztán nehezen van feltámadás.

= Antal Domokos — inaktelki ref. paptársunk — közelebbről lépett házassági szövetségre, néhai Vince Ferenc — sztánai volt lelkész — kedves leányával, Vince Ilkával. A szertartást Baló Sándor, kolozsvári pap végezte, mint a családnak barátja. Vajha, istennek állása nyugodnék meg az ifju páron melyre anynyi öröm és anynyi szenvedés vár! Tündököljék az ő világosságuk úgy, hogy mások is látván, tükrei lehessenek a községnak, melynek felépülése reájok néz.

= Báthory Gábor f. hó 2-kán a cholera áldozatává lett. A boldogult hoszszas ideig reform. dunáninzeni superitendens és n.-körösi lelkész volt. Az 1859-iki vallásügyi patens elfogadása által, a különben nagy érdemű főpap egyszerre népszerűtlenné lett, s nem sokára visszavonult Budára, hol szerény lakásán leginkább klasszikusok tanulmányozásával töltötte idejét. Az egykor nagyhirű főpapot f. hó 4-én utóda Török Pál ref. superitendens s számos közönség kísérte sírjába. Béke hamvaira!

KÖRÖZTETIK.

1085—1872.

A fogarasi püspöki vizsgálat alatti egyházban az igazgató-tanítói és ezzel egybekapcsolt segédlelkészi állomás. Évi fizetése:

1. Az egyház pénztárából 420 frt. o. é. rendszeresített fizetés és 80 frt. o. é. drágasági pótlék, a jeleni drágaság tartama alatt, melyeket havi részletekben vehet ki.

2. Egy nyil kenderföld és egy darab veteményes kert.

3. A piaci vámfából, tanító-társaival egyenlő arányban megosztandó részlet; e fából köteles fűtetni osztálya tantermét is.

4. Tandij, felekezetünkhöz tartozó növendékektől 1 frt. o. é. más felekezetűektől 2 frt. o. é.

5. A rendes lelkész akadályoztatása esetében, a lelkészi teendőért a szokott palástdíj; ha temetés alkalmával a lelkész mellett órál 1 frt. o. é. ha pedig szolgálat nélkül, palástosan a temetés díszét emeli, akkor 50 kr. é.

A 2—5 tétel alatti járulékok mintegy 100 o. é. frtot képviselnek.

6. A fi-tanoda épületében lakás, köpincével.

Teendői:

1. A felső-osztálybeli fiu növendékek tanítása és vezetése.

2. Innepnapokon a déleesti templomi papi szolgálat.

3. A sátoros innepek berekesztése.

4. A rendes lelkész akadályoztatása esetében, minden papi teendőket köteles végezni.

Pályázati határnap december 10.

A papi szigorlat letételét, tanítói képességüket és egyéb előnyeiket p. o. rajz, műének, tornászathban jártasságukat igazoló bizonyítványokkal ellátott folyamodványok fogarasi lelkész, t. Páncél Károly aa.-hoz, Fogarasra küldendők. Kolozsvártt, november 5-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 14, 1872.

98—46. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztési iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Döllinger unió-kisérlete.

A reformáció ideje óta, most protestánsok, majd r. katolikusok több ízben kísértették már meg a különböző egyházak egyesítését; de úgy Calixtus, mint Bossuet, vagy Spinola és Leibnitz synkretistikus törekvései gyakorlati siker nélkül maradtak.

Napjainkban Döllinger, a híres müncheni tanár, az ó-kath. párt feje, penditette meg újra az unió eszméjét. Ez évi jan — mart. hónapokban tartott hétrendbeli felolvasásában egyházi egyesülésre hívta fel a r. katolikusokat és a protestánsokat.

Ha a tárgy oly közérdekkel nem bírna is; s ha az oly tudományos apparatussal s művészi érzéssel nem volna is feldolgozva: azon felolvasásoknak már csupán Döllinger személyisége magában véve, jelentőséget kölcsönözne. Ő még kevéssel ez előtt az ultramontanizmus gyanujában állott, — 1846-ban kiadatott munkájával pedig (Die Reformation, ihre Entwickl. und Wirkung) keményen elítélte a reformációt; — s ime, 1870-ben az infallibilitás dogmája miatt már Rómával meghasonlik, — 1872-ben pedig már uniálni akarja a r. katolikusokat és protestánsokat! Nevezetes változás! Ránk nézve nagy elégtétel, hogy a r. kath. egyháznak ezen, ez idő szerint mondhatni, legkitünőbb tudósa más hangon szól most a protestantizmusról, mint évekkel ez előtt, s attól most már elismerését nem tagadja meg.

Első felolvasásában, mely a ker. egyházterület statistikai kimutatásával foglalkozik, a prot. egyházra térve, mintegy ezeket mondja:

A reformáció, alkotásai által, gazdag szellemvilágot tárt fel; a szellemi munkásság mezején mindenütt nagy lendületet idézett elő; de a lefolyt negyedfélszázad alatt immár mindazon szellemi jót kifejtette és megérlelte, a mit csak méhében hordozott. Ezen negyedfélszázad alatt az új egyházi alkotás fogatkozásai is mind napfényre derültek, s bebizo-

nyult, hogy az az embernek minden vallásos szükségéit kielégíteni, nem képes. Vajjon, nem remélhetjük e azon idő bekövetkezését, a midőn a péteri és páli egyházak egy jánosi egyházban egyesülni fognak?! Ez bekövetkezik, ha a létező egyházak egymástól tanulni, s az előnyöket elfogadni készek, s általában, ha inkább arra fektetnek súlyt, a miben egyeznek, mint a miben különböznek. Így lehet helyrehozni a különválásból származott hibát; mert bár a 16-ik században az egyház tisztítására és megújulására szükség vala, de azt különválás nélkül kellett volna végrehajtani.

A második felolvasásból, mely a nem-keresztyén világ felett tart szemlét, röviden ezeket vonom ki:

A keresztyénség hivatása a pogány világot erkölcs-vallási, s társadalmi stülyedt állapotából kiemelni. Igaz, hogy az egyházak a missió téren eddig is elég nagy buzgalmat fejtettek ki; de annak addig teljes sikere nem lesz, míg az egyes hitfelekezetek közötti viszály meg nem szűnik, s a béke és egyetértés lelke a ker. egyházakra ki nem töltetik. Erre reményünk lehet; mert több népeknél megvan a hájlam a testvéresülésre, az egyesülésnek, a béke ezen legnagyobb művének eszközlésére. Csak ne várja senki, hogy a különvált egyházak mindjárt egy varázs szóra, mint hosszu távollét után a viszonttalálkozó barátok, egymás karjai közé omoljanak.

A harmadik felolvasás ezen reményt kívánja indokolni, a következőket adván elő. A román népek: spanyolok, olaszok, sőt a franciák is ez idő szerint a számitásból kihagyandók; mert azok most vallási közönyben szenvednek, tulnyomólag politikai érdekekkel foglalkoznak, s jobbára egy egyházhoz tartozván, a szakadás hátrányait sem igen érzik. Mellőzendők az amerikai szabad államok is, hol a felekezeti szellem teljes erejében áll fenn; valamint a szláv népek, melyeknél a vallási érdekeket a nemzetiségi érzelem háttérbe szorította. Az unióra nézve Angliától, s főleg Németországtól várhatni legtöbbet. Németország-

ban a két egyház népessége jóformán egyenlő s ott a tudomány és irodalom képviselői kiválólag a protestánsok. Ez mind kedvező körülmény az unióra nézve. A prot. theologiai irodalom Németországban mennyiségileg és minőségileg legalább hatszor oly gazdag, mint a r. katolika. Ennek oka leginkább az, hogy ott a r. katolikusok gymnasiumai és egyetemei a külföldi román szellem nyomása alatt szenvednek, melynél fogva azok inkább csak idomító, mint fejlesztő intézetek; azokban a gondolkozási erő és tudomány-szomj a helyett hogy tápláltatnék, elfojtatik. Ezt a németországi r. katolikusoknak élnen kell érezniök, s ez érzet azokat egyenesen vezeti a protestánsokkal leendő uniólódás karjai közé. Ahol a különválás bekövetkezett, ott kell legelsőbbben a kibékülésnek, s az egyesülésnek is bekövetkeznie. Először a németek egyesüljenek, s úgy vonják be azután az unióba az angol és keleti egyházakat is.

A három következő felolvasás azon felvételtől indulván ki, hogy a különszakadás helyesen csak úgy szüntethető meg, ha annak okait, s különböző phasisait alaposan megismertük: szentelve van e pontnak történelmi felderítésére. E három felolvasás gazdag tanulmány gyümölcse. Alig lehet meghatározni, az alaposág érdemel-e itt nagyobb figyelmet, vagy a tárgy művészi kezelése. Kezdi a legrégebb egyházi szakadáson, s oknyomozó fejtegetésével lejön egészen a mai kor tényleges állapotáig.

Ezen történelmi levezetés után veszi elő a hetedik felolvasásban sajátképeni tárgyát, az unió kérdését. Mindjárt kezdetben két ellenvetést hárit s el itt. Első ellenvetés, úgy mond Döllinger, az, hogy a r. kath. egyház az 1870. jul. 18-iki határozat által, melylyel a pápa infallibilitása kimondatott, lehetlenné tette a vele való egyesülést. Erre Döllinger így felel: ezen hitcikkbe az ifju nemzedék sohasem fogja magát beélni; mert a pápai midenhatóságnak ezen új dogmája csalás és hamisítás szüleménye, melynek a történelem mindig ellene mond. Az ifju nemzedék vagy csak a régi tanokat tartja meg, vagy ezen megemészthetlen hitcikk miatt azokat is elveti, s lesz vallástalanná. E két vagy közül valamelyik következik be, de nem a pápai csalhatatlanság hívése.

Másik ellenvetés, úgy mond, az, hogy a jezsuiták meghiusitnák az egyházi béke és unió munkáját. Döllinger erre azt feleli, hogy ezen rend hatalma rövid időn megtörik, annak győzedelmei vereségre fordulnak; mert munkájokon, három század bizonyosa-

ga szerint, isten áldása nem nyugszik; azért a vatikáni határozatok sorsát is előre láthatjuk a jesuiták apai kezei között.

Ezen két ellenvetés elhárítása után, következőkben formulázza Döllinger az unió felől nézeteit.

Egyesülési készség van mindazoknál, kik elismerik, hogy azon egyházi testület, melyhez tartoznak, nem maga az egyetlen, önmagában teljesen bevégzett egyház, hanem csak rész-egyház. Így gondolkoznak a legtöbb prot. theologusok, kik szerint az egy kath. egyház most szétszakadozott töredékekből áll s egyik egyház sem mondhatja a többiek kizárásával, hogy a kegyelmi ajándékok egyedül nála vannak le-téteményezve, s rajta kívül minden csupa eretnecség. Ilyet nem állit a keleti egyház sem; sőt a r. kath. theologianak is van egy tanhatározata, nevezetesen, hogy a keresztség mindenkit az igaz, a kath. egyház tagjává avat, melynél fogva a catholicitas fogalma kiszélesedik, s ezen mondásnak: „az egyházon kívül nincsen üdv,“ szűkkeblű, gyűlöletes értelme elenyészik.

A keresztség alapján minden más egyház tagjaihoz így szólhatunk: ime, mindnyájan megkeresztelkedtünk, s testvérek vagyunk a Krisztusban; következőleg, a valódi, igaz, egyetemes egyháznak tagjai. Nyujtsunk egymásnak a felekezeti korlátokon keresztül testvéri jobbot; sőt rontsuk le azon korlátokat, melyek köztünk a tankülönbségekből származnak.

A tankülönbség — így folytatja Döllinger tovább — nem teheti lehetlenné az uniót. S ennek igazolására néhány váltant például felhoz, és ekkint nyilatkozik:

A megigazulás tanára nézve a prot. theologusok sem ragaszkodnak többé mereven a sola fides-hez s a különbség inkább csak a kifejezésekben van, mint a dolog lényegében.

A papi nötlenség a r. kath. egyházban nem isteni törvény, hanem csak egyházi rendszabály, s tekintve a páli intelmeket, nagyon elnézhető, ha az ur szolgálainak egy része a családi életről önkint lemondván, életét osztatlanul az egyháznak szenteli.

Az urvacsorában a kehely kiszolgáltatása, minek megtagadása anynyi kárt okozott az egyháznak, teljesen megengedhető.

A purgatórim alatt többé a katolikusok sem értenek természeti tüzet, és a prot. theologusok közül is Neumann helyesnek találja, hogy a halál után, mielőtt az ember sorsa üdvre, vagy kárhozatra végkép eldőlné, egy közép állapot vetessék fel.

A gyónás fontos voltát minden egyház érzi, s a prot. theologusok is kezdik sürgetni, hogy az istentisztelet központjává az eucharistia tétessenek

Mindezen példákból azt hozza ki Döllinger, hogy jóakarát mellett, a tankülönbségek ellenére is, lehet egyesülni. De erre, — úgy mond — nem a vezet, ha a különböző egyházak egymással leendő értekezés végett megbizottakat küldjenek ki; hanem az, ha egyes felvilágosult emberek magán úton kezdik meg egymás között az unió munkáját és társulati téren terjesztik azt tovább.

Az egyesülés alapját pedig képezze egyszerűen a szentirat, a régi egyetemes zsinatok három vallás-tételével együtt, értelmezve a z első századok még külön nem vált egyházának tanai szerint.

Döllingernek ezen unió-tervét tüzetes bírálat alá vette a német prot. irodalom. És az ott egyáltalában kedvező viszhangra nem talált. Ezen nem is lehet csodálkoznunk.

Bármint igyekszik Döllinger finom simító kezeivel a római és prot. egyházak közti tankülönbséget kiegyenlíteni: a tankülönbség éles a két egyház között. A felhozott példák közül is az urvacsoai különbség nem csupán a kehely megtagadásában áll; a nőtlenység is a római kath. papoknál nem önkéntes, hanem kényszerítő; Neumann nézete nem a prot. egyházé; s akár a megigazulásra, akár a gyónásra nézve, egészen más a protestáns egyház felfogása, mint a r. kath. egyházé. Hátha, az egyház szervezetét, igazgatás módját és a papságról való tanfogalmat tekintjük: mennyi itt a két egyház között, nem a különbség, de az egyenes ellentét! Döllinger főelve is az egyesülésre nézve merőben antiprotestans és a hagyományokhoz vissza vezető. Mert azon elv szerint, hitünk szabályozója sajátképen nem a biblia lenne, nem is a régi egyetemes zsinatok három vallástétele, hanem az első századok külön nem vált egyházának tannézete. Egy apostoli vagy egyházi atya irata fotosabb lenne akkor ránk nézve, mint az egész biblia.

Nem egészen alaptalanul veti tehát a német prot. kritika Döllingernek szemére, hogy ő, ki erős r. katolikus most sem szűnt meg lenni, unió-tervével csak egy hálót kívánt vetni a romai egyháznak protestansokkal szaporítására. Neki most nehéz helyzete van; szeretné hátát az unió által egy népes táborral fedezni. Ajánlják a német prot. írók Döllingernek, hogy ne álljon meg félúton; vizsgálódják to-

vább; és ha van benne erő és elhatározottság: tegye azt, mit Luther tett...

Én ezt Döllingertől nem várom; valamint azt sem, hogy unió-terve nagy hódításokat tegyen a prot. világban. Felolvasásai irodalmi becsesel bíró dolgozatok maradnak, de történelmi fontosságu eseménynyé, mint egykor ama 95 wittenbergi thesisek, válni csakugyan nem fognak soha...

Filó Lajos.

A descendenz-theoria fejlődés-története.

A természettudományban mind az egyes rendszer részei, mind maguk a különféle rendszerek egyedül egymással való összefüggésökben érthetők át és méltathatók teljesen. Dárvin rendszerét a fajkeletkezésről képtelenségnek tartjuk, mert nem ismerjük tüzetesen a Dárvin előtti modern természettudományt.

Az elvek kifejlődésében nincs ugrás. Igen természetes, hogy a világ-tudományban föltűnt újabb jelenségek iránt csak azon kevés szakembereink tájékozhatták magukat, a kik az idegen irodalmakból ismerték azok szükségese előzményeit.

Ha a jelenkor összes tudománya történeti fejlemény, akkor azt a történetből érthetjük meg teljesen; akkor a természettudomány történetében is maguknak a legújabb természettudományi ismereteknek folytonos megszületését észleljük

Az idő folytán keletkezett természettudományi rendszerek nemcsak egymás után és esetlegesen jöttek létre, hanem egyszersmind egymásból és anynyira szükségképp következtek, hogy egész a legújabb rendszerekig bensőleg szorosan összefüggő láncolatot képeznek.

Az egyes természettudományi rendszerek nem csupa vélemények, hanem különféleségük, sőt ellenkező voltak dacára, mindegyikük az igazságnak bizonyos oldalról, s bizonyos tisztaságban való felfogása.

Elismerem, hogy a kültermészet nem fejlődött az emberi tudat kiképződésével párhuzamosan; elismerem, hogy az egyes elméletek legnagyobb jelentősége abban áll, hogy az ismeret előhaladásának stadiumai; de másfelől, ne felejtjük, hogy mind a természet, mind a szellem világa oly mérhetetlen gazdag, oly roppant sokoldalú, hogy az azt más-más, tán éppen ellenkező oldalról meglátó ész a legkülönféléképpen fogahtja föl a nélkül, hogy e felfogások bármelyikének is szükségképp és teljesen hamisnak kelle-ne lenni.

Ezzel a világerő sem állítjuk, hogy a különféle természettudományi rendszerek mindegyike minden tévedéstől mentt helyes ismeret volna. A történeti haladás a folytonos tökéletesedés processusa, következőleg benne a tökéletlenségnek is nagy szerepet kell játszani.

Az eddig létrejött természettudományi rendszerek tévedései, ki nem elégitő szűk volta teszi épen szükségessé, jabb rendszerek keletkezését. Azonban ezeket csak akkor

érthetjük meg, ha magunk is megteszszük azt az utat, melyen az alkotó mesterek kezdet óta áthaladtak és a tudományt mai magaslataira emelték. Az újabb nemzedék első feladata mindig a mult hagyományát elsajátítani, mintegy a mult évi termés magvát lelkébe elvetni; azontúl e magot teljesen fölemészelve, életre költetni, s mintegy új, gazdagabb lombzatú fát a tudás kertjébe kiültetni.

Ezen gondolatoktól valék áthatva, midőn magamat a természettudomány történetének tanulmányozására elhatározám.

A darwinismus jogosultságáról meg lévén győződve, tanulmányaimat a fajkeletkezés eszméje, tehát a fejlődés eszméje, vezérlé. Vajjon a fajok, a sokféle alakok genealogiai összefüggésben állanak-e egymással; egyetlenegy fejlődéssórt képeznek-e, melyben a magasabb rendűek, mint későbbkoraiak az időre nézve korábbi alsóbbakból keletkeztek; vagy talán valótlan az átmenet és tökéletesedés ilyen folyamatata s minden fajnak megvan a maga önálló eredete?

Ezek és hasonló kérdések különböző megoldása született azon világnézeteket, melyek uralma alatt a természetrajzi ismeret, s irodalom oly óriásivá növekedett.

Hogy természettörténelmi tanulmányaimból a jelen alkalommal éppen a descendenz-theoria kifejlődését igyekszem fölfejtetni, annak oka egyfelől azon tájékozatlanság szülte idétlen vád, melyet sokan Darwin ellen, mint az emberi méltóság lealázója ellen, emelnek; másfelől azon kétségbe vonhatlan igazság, hogy a darwinismus a tudomány jelen állása szerint az egyetlen út, melyen a természettudomány tovább vitele lehetséges. E tant méltányolni, csak az tudja, a ki ismeri történelmi előzményeit és meggyőződik arról, hogy ennek a tudomány áramlatában szükségképpen kellett létre jönni.

A darwinismus a legújabb mozgalmak szüleménye; de azért a descendenz-theoria története Linnéig vihető vissza.

Linné, a természetrajz nagy mestere, a növények és állatok rendszerében felsorolt fajokról azt állítja, hogy azokat kezdetben az isten teremté és pedig minden fajból vagy egyetlenegy hímnős egyed, vagy egy ivarilag közömbös párt. Meg lévén győződve a vízőzön valóságáról, állítja továbbá, hogy az általános vízőzön alkalmával minden élő szervezet tönkre tétetett, kivéven azokat, melyeket Noéh bárkájában megmentett.

Linné Mózes teremtés-történelméhez szorosán ragaszkodott; szerinte, a faj főismerve a termékenyítő képesség, a keresztnemzést mégis új fajok keletkezési forrásának tekintette.

Cuvier, az összehasonlító bonctan megalapítója, nagyrészt Linné nyomdokain járt. Szerinte is, állandók a fajok s egymástól függetlenül teremtettek; palaeontologiai ismeretei alapján, csak az iránt táplált kétséget, ha vajjon a mostkori fajok az eredetiek-e? A tények meggyőzték őt arról, hogy egyes fajok kihaltak és hogy újak léptek azok helyébe; ezek ismételt teremtés és a szervezésben rögtön beállott módosítások által jöttek létre. Ez szolgált alapul

elméletének, mely szerint földünk kifejlődésében több korszakot különböztetett meg; mindegyiknek saját növény és állatvilága volt, de ezek általános katastróphák következtében időről-időre valamenynyien elvesztek, mire egy újabb korszak szervezetei, melyek az előbbiektől lényegileg különböztek, népesítették be a földet. Cuvier a fajok folyamatos fejlődéséről mi tsem tudott; sőt ellenkezőleg, a faj állandóságát tudományos természetrajz szükséges alapjának tartotta. A faj fogalmát így határozta meg: egy fajhoz mindazon állatok vagy növények tartoznak, a melyek vagy egymástól vagy közös törzs-szülőktől tényleg eredtek, vagy a melyek utóbbiakhoz annyira hasonlítanak, mint azok egymáshoz.

Parádi Kálmán.

(Folytatása következik.)

Virágok a virágok között.

(Folytatás és vége)

De ki tudná előszámlálni, mi mindent nem tett egy kevés idő alatt e vidám, kis csevegő sereg. Elég az, hogy kevés idő alatt mindenik tábla rendbe hozva s az ültetésre elkészítve volt. Ágyacsokátok elkészítve már — mondám — gyermekek! de lássátok, kedvezőtlen, száraz idő van, azért az ültetéssel késnünk kellene, míg a jó isten esőt nem ad. Ily száraz időben a plánták megfogamzását könnyen kockáztathatnók. A jó tanács az egész által elfogadva, s az ültetés alkalmasabb időre elhalasztva lön. Ez alkalommal nem mulasztám el, figyelmeztetni őket, hogy óvakodók legyenek, nehogy társaiknak taposás, vagy egyéb módon kárt tegyenek. Lássátok gyermekek! — szólék végül — az emberek; társaságban élnek, hogy egymástól tanuljanak s egymásnak segítségére legyenek. Az egyik ember földmívelést tanul, a másik mesterséget, a harmadik kereskedést, a negyedik iskolákat végez, hogy hivatalt vállalhasson — s így mindenik ember mást-mást tanul, csak hogy tanult munkája által családját boldogíthassa, embertársainak pedig hasznára és segítségére lehessen. Örömmel tapasztaltam ez órában, hogy bár még kicsinyek vagytok is, meg van szívetökben a munkavágy s szolgálatra-készség. S ez nekem mindennél nagyobb jutalom, mit kölcsön fejében adhattok.

Néhány nap mulva, megérkezett a várva-várt idő, üdítő eső öntözé meg a földet. A kis leányok sem késtek többé az ültetéssel; sokan hozott palántjok feleslegéből készséggel osztóznak meg: valamint a jártassabbak ez uttal sem tagadták meg tartaiktól a szükséges segítséget. Miután így az ültetés körül minden rendben volt már, egyszersmind értésőkre adám, hogy a kertben ezután nem járhatnak akármikor, hanem hetenkint két félórán lesz szabad, virágaik közt babrálni még pedig az én, vagy tanító-néni felügyelete alatt. Ettől fogva, minden órai kirándulás új-új örömet hozott számukra. Mint örültek megfogamzott virágpalántjaiknak! Hát még mikor azok bimbót fejlesztettek s szépen virágoztak. A kis leányok igen sokféle fajú virágokat hordtak össze. Sokan itt tanulták el a virágok neveit, miket eddig csak virág néven ismertek:

valamint az ápolásra adott több rendbeli oktatás mellett azt is, hogy lehet jó magot szedni, hogy kell kezelni, hogy azok csiraképességüket el ne veszítsék. Beszéltem nekik néha a gyógyerejü közönségesen ismert zsálya, fodormenta sat. növényekről, valamint a mérges növényekről is. Itt foglalkozás közben ismerttettem meg velök a növények részeit, milyenek: gyökér, kocsány, levelek, csésze, szírom sat.

A mellett, nem ritkán lepték meg egy-egy csinos bokrétával a kis leányok kedves-édes mamájukat, kik ebben még inkább gyönyörködtek, tudván azt, hogy ezek az ő szerelmök zálogainak művei. A kirándulás alkalmával az időt soha sem engedtem hasztalanul elroppenni, sőt minden ily alkalommal készen voltam valamely épületes dolog elbeszélésével. Egy alkalommal a tuliról levén szó, elmondám, hogy szép ugyan az a kis tuli, de minthogy illatja nincs, ezért őt nem nagy becsben tartják; míg a tavasz első hirnökét, a illatos kis ibolyát, meg a bokros rezedát, mely éppen nem szép, mindenik kedveli. Niucs oka hát, busulni a kis leánynak sem, ha éppen nem szép is, csak hogy jó legyen. A szépség úgy is csak egy ideig tart, míg a jóság megmarad. A kedvelt fehér liliomot, mint a béke, tisztaság jelképét mutattam fel előttük s róla B. J.

„Kis kert“ című könyvecskéjéből a következő verset is betanítám:

Mocsoktalan fehér a liliom,
Rajta béke virul és nyugalom,
Légy ártatlan lányka, mint e virág,
Ugy fog becsülni az egész világ.

Szóval, örömmel tapasztaltam, hogy az itt elhintett mag a kis leányok fogókony szívében száz anynyit is terem. De a mindig csak szobában, kopott padon s romlott levegőben ülés mellett, alig ha ilyesmivel dicsekedhetünk.

Végre eljött a szokásos nyári közvizsgálat ideje, melynek végeztével a szülőket felszólítám az iskola virágos kertje megtekintésére. Ezek pedig szívélyes kérésnek engedve, a gyermekekkel együtt bejöttek a kertbe. Ekkor mindenik kis leány csinosan felöltözve, az általa ápolott virágos tábla mellé állt, mely látvány egy rögtönzött tündéri szép allegorikai képet mutatott.

Az örömtől áradó szülői szív repesett boldogságában, míg sokak szemében utat törtek az öröm-könnyek. Nem tudom, ha vajjon volt-e közöttük vagy egy olyan, ki át ne látta volna, hogy a virágok közt mégis a kis leányok voltak a legszebb virágok.

Tóth Tamás.

TÁRCA.

Történelmi okmány.

(Folytatása és vége.)

Először. Akarjuk, hogy a mi hatóságunk alá vettett káptalanokban mindegyik dékán, isten segélyül hívásával és isteni félelemmel, szavazatok által választassék, kik a többi lelki-pásztoroknak és magoknak az egyháznak tudományukkal, fedhetetlen erkölcsikkel és tekintélyökkel előjárói legyenek, és alattvalóikat bizonyos tisztességes fegyelemmel igazgassák; viszont az alattvalók irántok tisztelettel és engedelmességgel viseltesenek.

Másodszor. Ha valamely pap, vagy iskola-mester a dékán tekintélyét valami helytelenségből makacsul megvetendi, azon káptalanbeli testvérek által, a melynek kormánya alatt él, megintetvén, ha eszére nem térend, és bűnét megbánván, vétkéért a dékán- és káptalan előtt magát megalázva, bocsánatot nem kérend: akkor az ilyen engedetlen a dékán- és káptalani testvérek érdeme szerint büntessék, vagy azonnal elmarasztalva, bűnbánatra kényszerítsék, vagy ha különben is nyakas és bánhatatlan lenne, az olyat tisztétől megfosztani és a község által a helységből kiűzteni tartozzanak; hogy az ilyenek példája által mások elrettentve, vagy megjobbitsák magokat, vagy tudják meg, hogy hasonló büntetést fognak kapni.

Harmadszor. A dékán a papságot gyakorta gyűlésbe híván, intse az egyházak papjait, hogy tartsák magokat tisztokban, s ne hágják át, s ne járjanak túl hivatásuk határain, s magokat idegen hivatás tiszteibe avatva, ne legyenek mindenbe kapkodók. Ha ilyenek találtatván és megintetvén, engedni nem akarnának, fenyittessenek vétkek nagy-

sága szerint; a részegeseket, veszekedőket, köz botrányok okozóit pedig a káptalan-dékánjai és testvérei anynyival si inkább keményebb fenyítéssel büntessék.

Negyedszer. Rendeljük, hogy a papok vagy iskola-mesterek közül senki, valamely plébániára, vagy iskolai szolgálatra hivatva, föl ne vállalja az ajánlott tisztet a dékán és az egész káptalan tudta nélkül, s ne is bocsáttassék be addig a dékán által, míg azon vidék dékánjának tisztességes bizonyosságát elő nem mutatja, a honnan hivatott. Különösen pedig az iskola-mesterek, a nép kedvét megnyerve, vagy valami más gonosz úton-módon, ne toladjanak bé lelki-pásztoruk akaratja és bele egyezése ellenére; és minek utána az iskola igazgatásához járultak, hivatásuk munkáiban serénységet bizonyítsanak, hogy az ifjuság tisztességes tudományokat és isteni félelmet tanuljon. Ha ellenkezőt mívelők találtatnának, a dékán által fenyittessenek, vagy fosztassanak meg tisztóktól mind addig, míg vétkeikért bűnbánatot teendenek, vagy a káptalan tekintélyével üztenessenek ki telyességgel a helységből, mint az egyház szemetei.

Ötödször, Az iskola-mesterek választását telyességgel nem a tudatlan község, hanem a lelki-pásztor és káptalan ítéletére bizzuk.

Hatodszor. Minthogy az évi fizetés ügye miatt az egyházak papjai közt gyakran percek támadnak, közönséges végzésből határozatott, hogy valamely lelki-pásztor távozta után, akár éltében, akár halála által történjék a dolog, a dékán menjen oda, és maga mellé vevén egy, vagy két testvért, a távoznak vagy örökösinek Mátyás vagy Gergely napja körül az évi fizetés negyed részét, ur napja vagy Keresztelő János napja körül felét, Bertalan napja vagy kö-

rülbelől a körül három negyed részét, mindszent vagy Szent Márton napja körül az egész négy negyed részt ítélje meg.

Hetedszer. A dékánok vigyázzanak rá szorgalmatosan, hogy a nemeseknek vagy tisztjeiknek s a világiaknak meg ne engedjék a jámbor papokat holyökből elfizni a senior vagy a káptalani testvérek tudta nélkül.

Nyolcadszor. Senki valamely papságra meghivatva, addig abba belépni, ne merészeljen, míg meg nem tudta, hogy elődje ki van elégítve.

Kilencedszer. Senki az egyházi fizetésből vagy az örökös jószágokból semmit elengedni, vagy elcserélni, vagy elvesztegetni, ne merészeljen, kivettetés büntetése alatt. Mert azokat a jószágokat, melyek egyszer istennek vannak szentelve, világi célokra fordítani, nem szabad.

Tizedszer. Hogy a templomokban zűrzavarok és botrányok ne támadjanak, akarjuk, hogy a mesterek elébb az éneklendő szent történetet az iskolában tisztáraikkal és a gyermekekkel nézzék át, s a szent beszédek alatt ne szunyókálva, vagy valami mást csinálva, hanem figyelmetesen legyenek jelen.

Tizenegedszer. A lelki-pásztorok, vagy az iskola-tanítók közül senki a másikat csellel vagy ravaszsággal ki ki ne turja, valamit az évi fizetésből elengedve; mert ha ilyenek találtatnának, minden mentesség nélkül megbüntettetnek s utóljára tisztöktől megfosztatnak, s a káptalanból kivettetnek.

Tizenkettőszer. Ha valamely iskola-tanítónak útra kell mennie, már az akárhová történjék, akarjuk, hogy az a lelki-pásztor tudtával és engedelmével legyen; mert tisztességes dolog, hogy a lelki-pásztor előtt mestere távol létének oka tudva legyen.

Tizenharmadszor. Ha a lelki-pásztor és az iskola igazgatója között valami viszálykodás találand támadni, melyre nézve nem lehetne köztök másképpen egyezséget csinálni, hanem ha törvény útján, vigyék ügyöket a dékán és az egész káptalan ítélete elé, s ott döntessék el; hogy ha a dékán és káptalani testvérek ítéletével akár az iskola igazgatója, akár a lelki-pásztor meg nem elégedve, a superintendens elébe akarandja vinni, az egész pert írásban a káptalan pecsétje alatt szabad legyen által vinni.

Tizennegedszer. A papságra hivatottak ne járuljanak a szent rendhez és a kéz főre tételéhez, hanem ha a káptalan közönséges bizonyosságával, melyből meg lehessen ismerni, hogy törvényesen hivatott meg, és életét tisztességesen folytatta.

Tizenötödször. A házassági ügyekben, melyek gyakran fontosoknak mutatkoznak, a dékán ne ítéljen vagy ne mondja ki a végzést, hanem ha a káptalan ítélete szerint.

Tizenhatodszer. A házasság ne engedessék meg az oldalági atyafiak között, berokasztóleg negyed iziglen, sem egyenes sem mellékágon, s ne engedessék meg senkinek, első felesége vagy férje halála után, ugyanazon nemzedékből más nőt venni, vagy máshoz menni férjhez; mert az isten a vér tisztességben tartását akarja, a mint a szent írás bizonyítja.

Tizenhetedszer. Az egyházak papjai a házasság-

ra lépő személyeket ne adják össze házassági hit, v gy eskü nélkül.

Tizennyolcadszor. A dékán tiszti szerint tartozók, két vagy három testvért maga mellé véve, a hatósága alá vetett egyházakat, esztendőnkint kétszer sorban járni és megvizsgálni.

Tizenkilencedszer. Rendeljük, hogy az előterjesztett ügyekben való ítélethozatalban szerénység és illő rend legyen, úgy hogy egyik a másikat zajosan ne háborítsa, ne hogy a szóló beszéde valakinek helytelen közbe szólása által félbe szakittassék. Mondják el tehát szerényen véleményöket magok az ifjabbak, s azután a dékán legutóljára adván a végszött, fejezze bé, s a kinek értelme józanabbnak fog ítéltetni, az hirdettessék ki a széken a perlekedők előtt. Ezt a rendet mutatja Pál Korinth. I. 14. Ketten vagy hárman beszéljenek, a többiek ítéljenek; mert rut dolog olyan esetben, mikor isten ítélete hozatik, óriási lármával veszekedni, melyben senki sem hall semmit.

Huszdadszor. A kik ezen határozatok ellen, melyek mind a természet törvényével, mind isten szavával, mind magokkal a régi és tisztább egyház kanonaival és fenytékkével megegyeznek, makacsul vétkeznek; azoknak a rájuk szabott fenytéket, vagy más tartozó büntetést semmi módon nem kell elengedni, vagy csak bármi módon is enyhíteni, kétszáz forint büntetés terhe alatt. S alá vala irva bal felől: Sigismundus Bathori de Somlyo m. p. jobb felől pedig: Volphgangus Kowachocy Caccellanrius m. p.

Mi tehát, a főntebbi módon előnkbe terjesztett fűnt irt könyörgést kegyelmesen kihallgatván és kegyesen fogadván, az említett Báthori Zsigmond ur akkori erdélyi vajda nem szakadozott, nem rongyolott és semmi részében sem gyanus, hanem teljességgel hibátlan és gyanutlan, s jelen levelünkbe szóról-szóra minden kihagyás vagy hozzátétel nélkül beígatott és beirt megerősítő levelélt, minden tartalmára, záradékaira, pontjaira és cikkelyeire nézve, anynyiban a menyinyiben helyesen és törvényesen adattak ki, s a menyinyiben az említett cikkelyek és határozatok folytonos használatában voltak és most is vannak; helyesnek, kedvesnek és elfogadottnak vallva, elfogadtuk, helyben hagytuk, helyeseltük, és az említett tekei- és saji káptalanbeli egyházak fűnt nevezett összes lelki-pásztorainak, s összes utódaiknak örökre érvényesül kegyelmesen megerősítettük; sőt elfogadjuk, helyben hagyjuk, helyeseltük és megerősítjük ezen levelünk erejénél és bizonyosságánál fogva. Mely dolognak emlékezetére és örök erősségére, az említett káptalanokbeli egyházak azon összes lelkészeinek és összes utódainak, függő és hiteles pecsétünk erejével megerősített jelen levelünket kegyelmesen kiadandónak és engedélyezendőnek tartottuk. Kelt Beszterce városunkban aprilis hó 3-ikán, az ur ezerhatszázötödik esztendőjében. Alsó szélén pedig bal felől alá vala irva: Gabriel Bethlen m. p. jobb felől pedig valamivel alább Caspar Beoleoy *) m. p. Secretárius. Es ezen kiváltság-

*) A M. Therézia által 1744-ben hiteles pecsét alatt kiadott átiratban a Bölöni neve hibásan van Brokonynak irva. Szabó Károly.

levél a fönt nevezett fenséges fejedelem sárga viaszba nyomott, s különböző színű selyem sinórral rá akasztott függő nagyobb udvari pecsétjével megerősítve és nyit alakban vala kiállítva és kiadva.

Minél fogva mi fönt említett Keszely Mihály esedező kérelmét kegyelmesen kihallgatván és kegyesen fogadván, a fönt beigtatott, nem szakadozott, nem rongyolott, és semmi részében sem gyanús, hanem teljességgel hibátlan és gyanútlan kiváltságlevelot szóról-szóra, minden kihagyás vagy hozzátétel nélkül átvettettvén és átíratatván, s jelen levünkbe szóról-szóra beigtattatván és beirattatván, fönt említett Keszely Mihálynak, mint jogai jövődöbeli megóvására szükségest, hiteles pecsétünk alatt kiadandónak és engedélyezendőnek tartottuk, a köz igazság és méltányosság ugy hozván magával. Kelt Disznajó helységében, május hó 28-dikán, az ur ezerhétszáznegyvennegyedik esztendejében.

Olvastatott és az első lapon az ötödik sorban az Augustanae szóban kiigazítottat, és kiadatott Kun Zsigmond, az erdélyi fejedelemség és Magyarország abba kebeleztett része; egyik ítéző mestere által. in. p.

Az eredetiből, mely meg van, fordította

Szabó Károly.

VIDÉKI ÉLETT.

Küküllő-egyházmegyei kö zgyűlés.

(Folytatás.)

Csávás. Sz. Lélek-szám: 708. Tankötelesek száma; 96. Iskolába járt 85. Nem járt ruhátlanág, betegség miatt 11. Nem köteles iskolába járok: 4. A tanítás módszere hiányos, gépies. A tanító a tanítás módszerére, s a tanulók célszerű osztályozására, a tantárgyak mikönti előadására, és a tanoncok mikönti foglalkoztatására elfogadhatná az ifju, buzgó lelkész utasításait, ha az önfejűség kevesebb adagával bírna. Azonban, reméljük, jövőre nem lesz szükség hasonló jó szándéku figyelmeztetésre. Külső fekvősége: 28 hold, 1016 □ öl. Erdője: 14 hold, 410 □ öl. Célszerűen kezeltek. Alaptőkéje: 171 frt. 4 kr. Iskola tőke: 55 frt. 88 kr. Erdőár hátralék: 739 frt. 43 kr. Pénztár-maradvány: 164 frt. 83 kr. Activ állása: 1004 frt. 75¹/₂ kr. Magtára: 26 véka, 10 kupa buza; 15 véka, 13 kupa törökbuza. Bor-tár: 63 veder, 2 kupa, minkettő az 1871-ik év őszén alapítottat; első az egyházi szükségek fedezésére, utobbi az iskola javára. Bor-készlet — egyházé — 84 veder, hátralékba van 13 veder. Az ifju lelkész erélyét, pontosságát tanusítják a magtár- és bor-tár felállítás, ugy a számadás tisztán és hiven vezetése.

Bonyha. Lélek-szám: 668. Tankötelesek száma: 93. Iskolába járók száma: 64. Més hitűektől feljárt 6. Nem járt fel ruhátlanág miatt 29. Ezen iskola egyházmegyénk legjobb iskolája. A tanulók szépen, folyékonyan feleltek: valásból, földrajzból, terményrajzból, hazai történelemből, számtanból, magyar-nyelvből. A tanító hivatásának élő és azt bétöltő, szorgalmas egyéniség, s a tanításban kifejtett buzgóság érdeme egyedül a tanítót illeti. Külső fekvősége: 59 hold, 647 □ öl. Ebből papi 11 hold, tanítói föld. 1 hold

Az egyház közvetlen használatában áll 43 hold, 647 □ öl. Erdeje: 10 hold, 157 □ öl. Iskolai föld 4 hold. Alaptőkéje: 1082 frt. 95 kr. Iskola-tőke 885 frt. 26 kr. Ez n. b. e. gr. Bethlen Ádám és t. Bod Péter által hagyományoztatott. Csegezi-féle kegyhagyomány 9 frt. Gr. Bethlen Ádám féle egyházi célra 42 frt. Erdőár hátralék 125 frt. 50 kr. Pénztár-maradvány: 256 frt. 31¹/₂ kr. Iskolai pénztár maradvány: 44 frt. 88 kr. Bévárandó még a gr. Bethlen Farkas utodaitól 342 frt. 30 kr. Pontosabb és szigorubb vagydon kezelés mellett, a csaknem roskadozó épületeket, minő a papi ház is, egy pár év alatt újból lehetne építeni.

Bernád. Leány-egyháza a bonykai anya egyháznak. Lélek-szám itt: 50. Tankötelesekről nem szólhatunk, mert a levitai állomás ürességben van jelenleg is; ezért tanítás sem volt. Külső fekvősége 12 hold, 600 □ öl. Pénztári készlete: 65 frt. 24 kr.

Váralja. G. Lélek-szám: 478. Tankötelesek száma: 68. Iskolába járt 53. Nem járt: ruhátlanág, szolgálat miatt: 15. Az iskolaház kellő térfogatu és felszerelt anynyira, hogy a tanítás akadály nélkül folyamatban lehet. A tanító öregsége dacára dicséretes szorgalmu, a tanulókon felismerhető volt egy kevés haladás; a tamódszer hiányos. Külső fekvősége: 24 hold, 1284 □ öl. Erdeje: 9 hold, 608 □ öl. Alaptőkéje: 237 frt. 68 kr. Kegyhagyományi tőke: Dániel-féle: 39 frt. 59 kr. Sándor féle 38 frt. 84 kr. Pál Krisztina-féle: 39 frt. 16 kr. Újabb kegyhagyomány Dániel-féle iskolai célra 500 frt. Iskola tőke, az előbb említett kegyhagyomány 1872-ik évben lesz folyosító. Magtár: 126 véka. Iskolai célra bor-tár: 44¹/₂ veder. Szigoru pontossággal vezetett számadás, s m. Pásztóhi Lőrinc ur nagylelkűsége, buzgósága kiemelhetik ez egyház-községet a vagydon-kezelés zavart helyzetéből, s a nevelés-ügynek is nagyobb lendületet adhatnak.

Gogány. Lélek-szám: 239. Tankötelesek száma 40. Iskolába fel járt 31. Nem járt fel ruhátlanág, szolgálat és hanyagság miatt 9. A tanító 70 éves, mind e mellett szorgalma dicséretes. A tanszoba felszeretlen, azonban a tanuló nagyobb része mind jól olvas, énekel, és egy kevés számtant is tanultak. A tanmódszer hiányos, nem korszerű. Az 1871-ik évben épült egy új iskola ház és tanítói lak. Külső fekvősége: 17 hold, 1371 □ öl. Ebből 9 hold erdő. Szorgalmi jövedelme: 15 veder bor. Alaptőkéje: 261 frt. 34 kr. Iskola tőke: 1 frt. Kegyhagyományi tőkéje Gyujtó féle: 27 frt. 86 kr. Magtára: 97 véka és 8 kupa. 3 véka és 2 kupa hátralék. Iskolai célra bor-tár: 12 veder; 3 veder hátralék. Iskolai magtár: 10 kupa készlet, 12 kupa hátralék.

Erzsébet város. Itt a lélek-szám: 200. Tankötelesek számát, a csak ez évben beköltözött ifju lelkész meg nem határozhatta. Tanítói állomás nincs. Iskola-ház nincs. A tankötelesek más felekezettűek iskoláiban tanulnak. Külső fekvősége: 4 hold, 1472 □ öl. Nemes Erzsébet-város tanácsa igen üdvösen, sőt méltányosan cselekednék, ha gazdag fekvőségéből a ref. ekklesia kicsiny kanonika porcióját néhány holddal megnevelni elhatározná. Alaptőkéje: 566 frt. 45 kr. Papi fizetés nevelésére alapított tőke: 354 frt. 20

kr. Iskola tőke a Gusztáv Adólf-egylet küldeményéből alapítva 400 frt. Ujtőkésítés: 365 frt. 21 kr. Pénztári készlet: 173 frt. 55. kr. Kegyhagyományi tőkék: Gr. Betlen Ádám-féle 4 frt. 20 kr. Benkő-féle alapítvány 42. frt. Scherer Henrich-féle: 10 frt. Schmidt András-féle évenként 4 frt. Ezek mind a papi fizetés nevelésére hagyományoztatnak, s pontosan kezelgetnek. Az ifju lelkész beköltöztével új élet, buzgóság lelke szállott az egyház-község tagjaira, s erős reményünk a felől, hogy e buzgóság meg fogja termeni üdvös gyümölcsét, erzsébet-városi kicsiny ref. egyházunk jövője biztosítását.

Almás. Itt a lélek-szám: 197. Tankötelesek száma: 29. Tanítói állomás üresedésben áll, ezért iskolába nem jár fel egy is. Itt is a nemzetiség, s protestánsizmus szempontjából sietni kell a segedelemmel, megmenteni a még megmenthetőt. Külső fekvősége: 14 hold, 1535 □ öl. Alaptőkéje: 261 frt. 60 kr. Kegyhagyományi tőke iskolai célra Kovács János által hagyományozva 46 frt. Harangtőke: 75 frt. 66 kr. Pénztári készlet: 28 frt. 5 $\frac{1}{2}$ kr. Magtári tőke: 12 véka, 8 kupa törökbuza. Ennek az 1872-ik év őszén befizetendő két évi kamata: 25 véka csóstörökbuza.

Medgyes. Leány-egyháza az almási anya-egyháznak. Itt a lélek-szám 290. Tankötelesek száma: 27. Iskolába járt 9. Nem járt hanyagságból 18. Nem-köteles iskolába járók száma 9. A tanító igyekezetes, egyszersmind lévita is. Külső fekvősége nincs. A medgyesi gazdag, s protestáns tisztelt városi tanács szívére vehetné a mi szegény testvér egyház-községünket, s adományozhatna anynyit, hogy egy lelkészi fizetést tudjunk valamenynyire biztosítani. Alaptőkéje: 12 frt. Pénztári készlete 23 frt. 65 kr. Passivuma: 367 frt 15 kr.

Tokaji János,
jegyző.

(Vége következik.)

A kolozs-dobokai néptanítók egyletének szives üdvözlét!!

Nagyon tisztelt egylet!

Legbensőbb érzésből mondok köszönetet, azon kitüntető szerencsésért, melyben részesített engemet az egylet az által, hogy tiszteletbeli tagjává választott.

Nem tulajdonítom ezt saját érdememnek; mert én, ha mindent megtettem volna is, mi munkakörömbe esett: akkor is csak azt mondhatnám, hogy: „haszontalan szolga vagyok; mert csak azt tettem, a mivel tartoztam“; tulajdonítom a nagyon tisztelt egylet tiszta ügy-szeretetből folyó azon gondos figyelmének, melynél fogva az általa mozgatott nagy és szent ügy munkásait munkatársi szeretettel az ország ily elzárt helyén is fölkeresi, hogy az erőket egyesítve, nemes munkáját annál biztosabb kilátással folytathassa.

Ez előttem kiváló fontosságú dolog. Mert a mint egyfelől magamban érzem, hogy ha csak szikra volt is bennem az ügy iránti buzgóság, lobogó lánggá fejlődött ki az által: úgy másfelől hiszem, hogy ilyen eljárása az egyletnek egyik legerősebb biztosítéka a kezében lévő szent ügy örvendetes sikerének.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Fogadja a nagyon tisztelt egylet kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Zágon, november 4-én, 1872.

Demeter Sámuel s. k.

zágoni ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

= **Egyetemünk ünnepélyes felavatása** tehát a múlt vasárnap megtörtént. A korán reggel nemzeti lobogókkal fel-diszitett utcákon hullámozott a nép a különböző vallás-felekezetek templomaiba, résztvenni az istenitiszteleten, mely mindenütt ez alkalomból az öröm és hálaadás ünnepe volt. Majd a lyceumi nagy terem fogadta be a hallgatókat, hol az egyetem első, illetőleg az évi hivatalnokai lettek felavatva. Ez ünnepélyről a banquette terített asztala várta a résztvevőket, hol a toasztok kifogyhatatlansága tartotta össze a társaságot majdnem addig, hogy az eloszláskor a kivilágított városban oszlott fel. Mindenütt öröm, és az a jótékony szellem lebegett, mely még fontosabbá tette a századokra kiható eseményt. Közlebről már az előadások kezdetüket veszik; s részünkről nincs egyéb hátra, mint áldást kívánni s istentől segedelmet!

= **(Pályázat)** A kraszna-középszolnokmegyei tanfelügyelőségnek üresedésbe jött, s évi 500 forint fizetés- és 120 forint szálláspénzzel egybekapcsolt tollnoki állomásra ezennel pályázat hirdettetik. Folyamodók az ezen tankerületben divó magyar- és románnyelvbeni jártasságukat, végzett tanulmányaikat, nevezetesen, hogy felgymnáziumot vagy képezdei tanfolyamot jó sikerrel, s illetőleg tanképesítéssel végeztek, továbbá életkorukat, s eddigi alkalmaztatásukat okmányilag tartoznak kimutatni. Tanfériak előnyvel bírnak. A kellően felszerelt, s a nagymélt. vallás-és közoktatásügyi m. k. miniszteriumhoz címzett folyamodványok aláírott megyei tanfelügyelőnél az 1872. évi december hó 9-ik napjáig bezárólag, anynyival inkább benyújtandók, minthogy az elkésve beadottak, nem fognak tekintetbe vétetni. Kelt Zilahon, 1872. évi nov. 9-én. Kerekes József, kraszna-középszolnokmegyei tanfelügyelő.

KÖRÖZTETIK.

1131—1872.

Dézi egyházmegyénkben a koltói üresedésbe jött kántortanítói állomás. Évi javadalma:

- 1) 260 véka csóstörökbuza.
 - 2) készpénz 18 frt. o. é.
 - 3) A belső temető füve, mely évenként 4 szekér szénát, s ugyan anynyi sarjút tesz.
 - 4) 5 szekér szénát termő kaszáló.
 - 5) 1 hold, 200 □ öl első osztályu, s minden évben használható törökbuza föld, melyet az egyház mivel.
 - 6) Tandij minden tanulótlól 42 kr. o. é. egy szekér fa. Tanulók száma 70—60.
 - 7) Stola: temetésért 40 kr. o. é.
 - 8) Tisztességes lakás, terjedelmes kerttel.
- Pályázati határidő december vége.
A folyamodványok dézi esperes t. t. Almási Sámuel aa.-hoz S.-M.-Berkeszre (u. p. N.-Somkut.) küldendők.
Kolozsvártt, november 11-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felolós szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 21, 1872.

99—47. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 ft., félévre 3 ft., negyedévre 1 ft. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Az innepi légációk.

Kolozsvártt, nov. 19-én, 1872.

Sok nagy kérdés vár feldolgozásra fiokunkban; és sok nagy kérdés várja munkását. S hogy mindezeket mellőzve, éppen a főnnemlített s magában véve, csekélynek látszó kérdést rántjuk elő, nem csupán a véletlenség dolga, — hanem éppen az alkalom-szerűség.

Különbén is, a nagy kérdéseket — valljuk be őszintén — nem egy igénytelen vidéki lap irodájában döntenek el. És mi soha kedélyesebb tréfát nem értünk meg, mint midőn egy nagy hangu publicista Kolozsvárról adta Napoleonnak a tanácsokat, melyeket az idő aztán publicistától együtt rég elfedett a feledés fátyolával. Beszélhetünk mi itt akármennyit az egyetemi enquéteről, az ultramontanismusról, reversalisokról, azon visszaélésekről, melyek végig bántják jobb meggyőződésünket; követelhetjük beneficiumaink méltányos, és jogos megváltását; sürgethetjük, hogy erős kézzel nyuljon a kultus-miniszterium végre vallásközi ügyeink rendezéséhez: szavak maradnak csupán, melyeknek irodalmi értékük lehet; súlylyal is bírhatnak, mint egyszerű magánvélemények: de el nem döntenek a kérdést soha.

Maradjunk hát, mint rendesen, a mi dolgaink megvitatásánál; a mi különben nem zárja ki, hogy időnkint beleszóljunk a világra szóló ügyek eldöntésének koncertjébe. De míg ezeknél csak igen kevés eredményt küzdhetünk ki, amazoknál használhatunk igen sokat, megvitatván oly kérdéseket, melyeknek megoldása belső erőt kölcsönöz vallásos-erkölcsi, egyházi életünknek.

Ilyen kérdésnek tartjuk mi az ünnepi légációt, melyről igénytelen véleményünket mundjuk el, éppen most, midőn a karácsoni innepek alkalmából ismét kiszáll egy néhány népesebb egyházunkba a hivatalos légátusok serge, ellátva magát jól betanult prédikációkkal, dicsérő ajánló-levéllel, és jó étvágygyal.

Előre haladó életkorunknak a boldog multon csüngő édes visszaemlékezésével gondolunk azon időkre, midőn egy kis batyuval hónyunk alatt, egy pálcával kezünkben, fejünkben rajongó gondolatokkal, szívünkben az ábrándok egész táborával és üres zsebbel mentünk — légációbá. Jól esett, előre képzelni azon képeket, melyek mind majdnem felülmúlták várakozásunkat; mert szivesebben láttak, mint hittük; tiszteletes uram maga sem tagadta meg elismerését vendég-szereplésunktől; az ifjabb nőnemzedék pedig muszkaté-levélből emléket adott és a szokottnál többet, nagyobb összeget harácsolunk ki a lelkileg egész a megalégedésig jól táplált hivektől, melyből aztán a kollegium rideg falai között nem egy jó napot láttunk.

Halvány vonásokban vázolva, ime, egy kép a legátusokról.

Szép intézmény volt. Honnan vette eredetét? Amaz evangyeliomi igék: „elmenvén, tanítatók minden népeket“ szolgáltak-e alapul; vagy más egyéb, nem vitatjuk. Anynyi bizonyos, hogy valódi protestáns intézmény volt. A theologiai ifjuságnak alkalom volt nyújtva, hogy gyakorolja magát oly téren, melynek mivelesére fogja szentelni életét; az ifju erők ismeretségbe jutottak oly egyházközségekkel, melyekben üresség esetében kinőtték magukat derék papokká; a pezsgő ifjuság szétáramlása az egész országban, nem egy helyen jótékony hatással volt a lég fölfrísítésére; s mellőzve minden egyebet, nem hagyhatjuk említetlenül, hogy a népesebb egyházak szegény, de becsületes és jóra törekvő legátusa oly összegecskét gyűjtött össze, hogy a háromszori alkalommal egész évi existenciáját biztosítva látta. Mindebben volt valami, mely ez intézményt becsessé, hogy úgy mondjuk, humánussá tette; s volt benne mindenek felett az, hogy valóságos egyházas színezettel bírt; a kathédrát nem tette pusztán deklámáló székké, hanem látszatta megvolt legalább annak a méltóságnak, melyet

nem csupán az együgyűek, hanem a felvilágosodottak közül is a jobbak, a nemesebbek még ma is méltán megvárnak tőle.

Ha mindez ma is megvolna, úgy e cikk megírására semmi sem jogosítna fel. Ám minden, igen sok megváltozott már, mely hatalmasan mondja, hogy a régen hasznos institúciók elmállottak, s ezek helyébe mások kellene; s ha más nem állítható, akkor vissza kell térni az eredeti alaphoz, s azoknak teljesíteni a szent kötelességet, kik eddig a legatusok által voltak substituálva.

Kikből teltek ki a légátusok régen? A kolozsvári, n.-enyedi, marosvásárhelyi és szudvarhelyi theologikum szeminárium, és a jogi kar ifjúságából, melyhez még Zilah is járult. Ez ifjúság akkor akkora kontingenst szolgáltatott, hogy csak kivételesen jutott légáció a jelesebb bölcsészetet hallgatóknak; s ha még ehhez hozzá vesszük, hogy például csak a forradalom előtt, a városi növendékeket kivéve, kik légációba úgy se jártak, úgy nevezett „deák” nem igen volt husz éven alul: képet alkothatunk magunknak a régi légatusokról, kik mindannyian embernyi emberek, férfiak voltak.

Ma már van egyetlen egy theologikum szemináriumunk N.-enyeden, melynek népessége napról-napra fogy, s mely a légációkra nézve egyedül Enyed vidékére van utalva; többi fő-tanodánk leszállottak a gymnásiumok színvonalára, melyekben természetesen jogi kar sem létezik. E gymnásiumok ifjúsága, mint minden gymnásiumé, gymnásiális élet-korral dicsekszik, mely sokkal közelebb áll a gyermekhez, mint a férfiúhoz; és e gyermekek adják ma azok számát, kikből kitelnek a légátusok, s kik minden pályára hamarabb gondolnak, mint arra, melyen a szegény papnak mozogni kell; s így theologiai kulturával már csak koruknál fogva sem bírhatnak.

Gondolkozatok egy kissé ez abnormis helyzetben. Ott áll a templom — mint istennek háza, a menyországnak kapuja —; benne a szószék, melynek hivatása, hogy róla istennek örök igéje, Jézus Krisztusnak evangéliuma hangozzék; hallgatóitok el vannak foglalva az élet gondjaival, verejtéket hullatva, munkálkodnak heteken-hónapokon keresztül, de jönnek a sátoros innepek, melyeket mindenki felhasznál, hogy munkálja szívének nyugalmát, lelkének békeségét és az örökidvességet; hogy elsirja bánatát s örömeiért hálát adjon: és éppen e napokon van arra

kárhoztatva, hogy hallgasson egy gyermeket, ki elrecitál ugyan pompáson egy betanult, phrasisokban gazdag beszédet, de fogalma sincs azon szükségéről, melyek éppen azon egyházközségben napirenden vannak, s éppen ezért, bármennyire megdicséri kúrator uram, hogy szája hogyan „aranyoztassék” meg, a vallásos-erkölcsi életre nézve vépképpen gyümölcstelenül marad.

Lehet-e ez cél; fönttartható-e ez institúció? Nem érzik-e ki az elmondottakból, hogy van annak fentartásában valami megalázó a papi testületre, és káros az egyházi életre nézve.

A vallásosság, az egyházas élet — úgy mondják — hanyatlóban van mindenféle; fűszere naponta vész s nem adja meg közéletünknek azt a zamatot, mely a szívnek nemességében és az életnek cselekedeteiben kell hogy kimutassa áldásos hatását. Ez lehet, hogy úgy van. De hát, vajjon azok, kik eszközök a gondviselés kezében ama nagy célok elérésére: megtesznek-e mindent, hogy ama célok megvalósuljanak; megteszik-e vajjon csak kötelességüket is? Vajjon, a papok maguk is nem örömmel várják-e az innepeket, hogy helyüket — jól, rosszul — betöltse más; ha szintén e más gyermek?

Nehéz e vád; a kit nem illet, az nem fogja bántva érezni magát általa; s a kit bánt, jó lesz, ha számot vet lelkiismeretével és azon felelősséggel, melyet vállaira vett s melynek súlya alatt le kellene roskadnia a földnek poráig, ha volna még szemérem, ha volna nemes önértzet; s ha érezné azt, hogy kötelességét elmulasztván, bünt követ el állása, hazája és az emberiség ellen.

Mert a légáció most már oda deválválódott, hogy többé nem bel-miszszió, mely áldásos nyomokat hágy maga után; hanem a szokás által fentartott koldus-alamizsna annak számára, a ki elfogadja; botrány, mely annál elítélendőbb, mentől hosszabbra nyúlik élete. A papra nézve a semmittevés és kényelem vánkosa; igen sok egyházra nézve nyög és tereh; bár igen jól tudjuk, hogy lesz olyan egyház is, mely büszkeségének tartván, hogy légátust járat, protestálni fog a következő indítványunk ellen: „mondja ki a kerületi közgyűlés, hogy a n.-enyedi theologikum szeminárium ifjúságán kívül, a többi főtanodáknál (most csak gymnásiumoknál) szokásos légációba járását a növendékeknek ezennel megszünteti.”

Ez által, igaz, növekedni fog sok egyházban a lelkész teendője; de hát, utóvégre is: nem az egyház van a papért, hanem megfordítva, kinek erkölcsi kötelessége „életét adni a nyájért.“ Sok egyházban van alapítvány e célra: annak kamatait öröklje az iskola. Ifjuságunknak pedig az a része, mely mint légátus, eddig házról-házra járt az illető egyházban, hogy összegyűjtse azon filléreket, melyekhez elég olcsón jutott: megtanul, dolgozni, és fáradsággal érdemelni meg azt, a mi élet-szükségeinek fedezésére megkívánatik. Mindenek felett pedig, az istenitisztelet meg lesz kimélve azon prostituciótól, hogy gyermekek prófétáljanak ott, hol férfiakat megillető munka vár, s ez által nyerni fog az isteni-tisztelet, az egyház erkölcsi élete, és a papot megillető azon tisztelet, mely belső értékének kimaradhatlan következménye.

Ime, egy indítvány, mely megvitatásra vár; melynek eldöntése nem függ sem kormánytól, sem császártól, hanem csupán mitőlünk. Szóljatok hozzá, pro, vagy contra; a mi véleményünk: „Legatio nem delendam esse censeo.“

Szász Gerő.

A descendenz-theoria fejlődés-története.

(Folytatás.)

Mig Linné a fajok, rendek és osztályok különbségét külső bélyegekre alapította, Cuvier az osztályozásnál az állatok belső szerkezetéből indult ki és négy természetes alaptörzset különböztetett meg u. m. a gerincesek, az ízlátatok, a puhányok és a sugár-állatokét, melyek mindegyike sajátos szervezeti típussal bír.

Cuvier tana a jelen század első felében irányadó volt; hatalmas pártolásra talált Agassiz Lajosban, ki az 1858 évben megjelent: „Adatok az észak-amerikai egyesült államok természetrajzához“ című művében merész kísérletet tett e tan jelentősége ügyében. Agassiz a szervezetek történetébe a személyes teremtő természet fölötti hatalmát szötte és száműzte az anyag és a természetörök uralmát. A szerves faj alatt egy minden lényeges jegyeiben változatlan alakot értett. Csak szűk határok között, csak az esetleges tulajdonságokra nézve változhattak a fajok s e szerint nem is származtak egymásból, hanem mindegyik isteni teremtmény, istennek megtestesült gondolata. Osztozott Cuvier nézetében a mindent pusztító catastrophákról és az újra teremtést úgy értette, hogy a teremtő mindannyiszor a föld összes egyedeit a természetben uralkodó kölcsönködéssel együtt a semmiből varázsolta elő. Az ember végcélja a teremtésnek; vele a pusztítói catastrophák sora véget ért.

E tan szerint, a szerves természet fejlődés-okai nem magában a természetben, hanem az isteni hatalomban fe-

szik, mely szüntelenül újabb és magasabb eszmékben nyilatkozik. A Cuvier-Agassiz féle elmélet sem a philosophust, sem a gondolkodó állat-buvárt ki nem elégítheti; nem a philosophust, mert egy oly természetben, melyben mint valami óriási gyárban isten a kísérletező gépvezető, a szerves fejlődésről, tökéletesedésről és önállóságról szó sem lehet; nem az állatbuvárt, mert sehogy sem képes megfejteni azon kérdést, hogy a számtalan alakmódosulatok és különbségek dacára, honnan származik ama rejtélyes hasonlatosság még a különböző típusokhoz tartozó állatok között is? Cuvier-Agassiz nézete nyomán, az állatbuvárnak más célja nem volna, mint a teremtőnek megtestesült eszméit a természetben megismerni és leírni.

E dogmatikus nézetek ellen föllázadt a mult század elején a materialisták tábora, de csekély sikerrel; mert tapasztalati tények nélkül szűkölködvén, a természettudományt tovább nem fejleszthette. Francia- és Németországban a philosophia képviselte és ápolta e nézeteket. Köztudomású dolog, hogy Franciaországban a mult században a materialistikus világnézet uralkodott, mely mindent az anyag és ennek mozgalmából törekedett megfejteni. Buffon, a leíró természetrajztudós, állította, hogy minden szervezetség a tömecekből képződik. Laland, a csillagász, ki mondta, hogy az egész csillagos égen nem talál teremtőt, hanem csak anyagot és mozgást. Cabanis, a physiolog, azon eredményre jött, hogy az ember erkölcsi és értelmi tekintetben nem más, mint egy idegképlet. Lamarck János volt az első, ki e materialistikus egyveleget rendszeresíteni és a szervezetek értelmezésére fölhasználni törekedett. Első föllépte 1801-re esik, míg új tanát az 1809-ben megjelent „Philosophie zoologique“ című művében rakta le; de a közfigyelmet általa föl nem költötte. Lamarck a fajok és nemek osztályozását meddő eljárásnak nyilatkoztatta ki. Nézete szerint, a szervezetek fajai különböző korúak, egymásután fejlődtek és állandóságuk ideiglenes, s viszonylagos. A válfajokból új fajok keletkeznek, mert az életfeltételek különfélesége, a szervek használása, vagy nem használása az állatok szervezetségére, az általános alakra úgy, mint az állat egyes szervére módosítólag hatnak. Ösnemzés által legelőbb a legegyszerűbb növények és a legegyszerűbb állatok állottak elő, s ezekből keletkeztek a bonyodalmasabb szervezettek.

Az élet nem egyéb, mint egy phisikai jelenség, sőt még a lelki jelenetek is phisikai és vegyi erőkon alapulnak, melyek a szerves anyag tulajdonságait képezik. A föld-fejlődés folyamata és népessége folyton tartott és nem szakasztott meg egyes catastrophák által. Lamarck a szervezetek folytonos átalakulása egyik, merchanikai tényezőjének az alkalmazkodást tartotta, mely abban áll, hogy a külvilág folyton tartó lassú átváltozása, ennek megfelelő változást idéz elő a szervezetek tevékenységében; sőt végül, magában a szervezettek szerkezetében. Ezen oknál fogva, a legnagyobb súlyt a szokás hatására, a szervek használására, vagy nem használására fektette. De a különböző fajok, nemek, rendek stb. alaki hasonlóságát a vérokonságból, tehát az öröklésből értelmezte.

Nem kisebb hévvel és nem csekélyebb szakismerettel, mint Lamark, hirdette idős Geoffroy St. Hilaire is a fajok átalakulását, bonci szerkezetük egységét és egy közös törzsalaktól való származásukat. Ő az 1828-ik évben lépett föl. Lamarktól abban különbözött, hogy a fajok átváltozásának okait nem anynyira a szervezet saját tevékenységébe, mint inkább a külvilág, jelesen a levegő szakadatlan változásába helyezte. Így állítja, hogy a légköri szén-sav csökkenése folytán gyikalakú hüllő-állatok madarakká változtak át. Hilaire szerint a szervezet inkább szenvedőleges, Lamark szerint inkább tevéleges.

Minthogy Lamark és Hilaire elméleteiket elegendő tapasztalati adattal nem támogathatták, Cuvier elleni harcuk kétes kimenetelű maradt. (Häckel, *Natürliche Schöpfungsgeschichte*, Berlin 1868.)

Ezen mozgalmakban a német bölcsészek is tevékeny részt vettek. Kant, az „ítélő tehetség bírálata” című művében, az ismerő tehetség sajátágából akarta megmutatni, hogy a szerves világot célszerűnek, azaz, célirányos okokból létre jöttek kell gondolnunk, mire nézve közönyös azon föltevés, ha vajjon a célirányos erők tudatosan, avagy tudalom nélkül működtek-e? De ily gondolkodás nem alkot igazi természetismeretet, hanem csak ránk nézve szükségessé vált szabályt a természet-szemlélődéshez; mert a

szervezettség mint belső célszerűség, meg nem ismerhető. Ha a szervezet belső célszerűséggel nem bírna, hanem csupán külső, azaz, mechanikai célszerűséggel, akkor teljesen megismerhetnők, és mi nem csak gépeket, hanem szervezeteket is tudnánk készíteni. Ebből a következő ellenmondást támadt: az ember, esze alkotásához képest, a dolgoknak csak mechanikai okait ismerheti meg; de vannak természetjelenetek, melyek azokból nem értelmezhetők; az ember el nem hitetheti magával, hogy a lelkes test tisztán az élettelen anyagból keletkezett. Kant ezen ellenmondás úgy oldja meg, hogy fölveszi, miszerint a szervezett, azaz, első-anyag eredetileg létezett, melyből a szerves testek az eredeti alakoknak mechanikai változása által származtak. E szerint, az organismus a származás elvét nyújtja, a mechanizmus pedig a megfejtését. Ennél fogva, a fajok keletkezése teleologice, azaz, céltanilag az isteni értelemre vihető vissza, a tova fejlődés azonban mechanikai marad. Tehát, a természetrajz feladata nem lehet más, mint nyomozni a legegyszerűbb eredeti idomokat és kimutatni, mikint származtak ezekből mechanikai úton a többi alakok természetes rangfokozatban, mely föl az emberig terjed.

Parádi Kálmán.

(Folytatása következik.)

T Á R C A.

A franciaországi protestánsok közzsínata. *)

Elmultak azon idők, melyekben a legfontosabb vallási viták általános közönyt találkoztak. Csak ez előtt néhány évvel is, bámulat lepett volna meg, ha valaki azt állítja, hogy egy Párisban tartandó protestáns zsinat, egész eseményt fog képezni. Örömet elhittük volna, hogy a közvélemény ezen theologiai- és egyház-jogi kérdések iránt oly megvetéssel viseltetik, mint a minőt tanusított Gallion prokonsul az ephesusi zsidókkal szemben, midőn ezek bíról hívták fel önmagok és sz. Pál között. „Ha valami boszszu-tételről, vagy valami gonoszságról volna a panasz, zsidók, az igazság szerint meghallgatnának. Ha pedig a kérdés valyon valami beszédről, nevekről, vagy a ti törvényetekről, ti lássátok meg; mert én az olyan dolgokban bíról nem akarok lenni.” (Apost. csel. 18, 12—16) Ez uttal nem így történt. A párizsi zsinatot a világ nem fogadta közönyt s be kell vallanunk, hogy a felhívott komoly figyelmet, méltán megérdemelte; mert e synoduson a forduló pontján álló szellem igen érdekes nyilatkozatát lehetett hallani. De más különben is, tény az, hogy bárha a protestantizmus Franciaországban csak a gyenge kisebbséget képviseli is, a világban oly tekintélyes állást foglal el, hogy figyelemmel kísérését mellőzni annak, ki a jelenkori történet tényezőit ismerni akarja, csaknem lehetlen.

*) Pressense Eugén cikke — némi kihagyásokkal — „a *Revue des deux Mondes*” után. Ajánljuk olvasóink figyelmébe. Szerk.

Korunk, igaz, nem osztja a 17-dik század vallásos előítéleteit, mely egész szenvedélyvel csüngött amaz igen gyakran kicsinyes versengéseken melyek a kegyelem ereje és a szabadakarat felett folytak; de a mai társadalom minden rétegét egy bizonyos és megmérhetlen kíváncsiság hatja át, mely arra készíti, hogy vizsgálódása körébe vonjon minden dolgot. Ez kétség kívül előny; de oly előny, mely hamar válhatik veszélyessé, mert ha minden eszmét megmozgatunk, megtörténhetik, hogy csak egyszerűen átmegyünk rajtok és magát az eszmét korlátoljuk, mint Sainte Beuve mondá: a part hosszában evezünk a nélkül, hogy valahol kiköthetnénk. A párizsi zsinat felett sem hiányoztak a hibáztató itélek. Azonban, a helyes tudósításra, még nem elég a kíváncsiság felköltése. E sorok célja némi általános nézponokat adni, melyek megfeleljenek a tények valódiságának, a nélkül, hogy bármiben is eltérjenek a szigorú részrehajlatlanságtól. A római koncilium nagy lapja vala az emberiség vallásos történetének; de a protestáns zsinat sem kevesebb fontosságú, mert a szellem és gondolat világában a szám és külső fény kérdése mi értékkel sem bír.

I.

A párizsi zsinat e folyó év június hava 6-ikán nem a bazilikák impozáns ivezetei alatt nyitott meg; egy egyszerű templomban ült össze ez, melyen nem vala más ékitemény, mint vörös kárpitozata. A gyülekezet tagjai közül egy sem hordott hivatalos ruhát; a világiak a lelkészek mellett ültek és ugyanazon címen. Egy emelvény és az elnöki szék felett, egy nyitott könyv, a szent írás vala szemlélhető, láthatóvá kívánva tenni a reformálás legfőbb tekintélyét. A ma-

gasztos hármóniát és idegen éneket Dávid zsoltárainak férfias egyszerűsége helyettesíté, melyek anynyiszor hangzottak fel a francia protestántizmus véres küzdelmeiben. Valóban, a szemek könnyekkel teltek meg, hallván rezgenni a nagy napok régi himnuszát e percben, midőn a reformált egyház megtalálta végre igazi képviseltetését és azzal a szabad rendelkezést sorsa felett egy két százados időköz után; mert hiszen, az utolsó hivatalos zsinat 1659-ben volt tartva Loudunben, hogy meghallgassa a király helyettesétől a feloszlatási rendeletet, melyet a nantesi ediktum visszavonása előzött meg. A meghatottság tetőpontját érte el, midőn a kitűnő szónok, Babut lelkész, Nimesből, megnyitó beszédében a gyűlés előtt felidézte ama dicső és fájdalmas emléket.

Az irott értékeket szabad és élő eszme-csere váltá föl. A skolaszticizmus a maga aggodalmaival és félelmeivel merőben hiányzott; mindenki meggyőződhetett, hogy a protestántizmus elfelejtette azt, a mit „a menekültek nyelvén” neveztek s hogy nem csak az avatottakhoz szól, hanem az idő és kor nyelvét használja. A tárgyalás alatti ügyek egyébiránt a legfontosabbak és általános érdekűek valának. Alapjában véve azonban a dolgot, a kérdés csak egy volt: ha vajjon a keresztyénység vallás-e; azaz, kijelentés; vagy mint egyszerű philosophia is megérdemelheti nevét; mint egy nyílt iskola, melyben minden tan bir joggal a fellépésre? E kérdés megoldása szerint kellett az egyház szerkezetének is módosítani. Ha a keresztyénység vallás: követeli, hogy elismertessék jelleme mindazon társulatokban, melyek reá hivatkoznak, s a kijelentés tagadása itt tűrhetetlen. Ha nem egyéb, mint philosophia, mint az emberi szellemnek egyszerű műve: nincs joga bárminemű kizárásra és bátran megnyithatja az eszmék pantheonát, miután az isteneké bezárattott. Minden hitvallás, minden rendszabály elvetendő e nézpontra szerint. A tartalom kérdése maga után vonja az alakét is. A keresztyén vallás lényege, az egyház szerkezete, tagjainak joga, a tekintély és szabadság viszonya, mind elválaszthatlan feladványok és a reformált egyház zsinatának már helyzete kényszerűségéből kifolyólag is, mindezekkel szembe kellett nézni. Hogy megérthessük tanácskozásait, szükséges, megvilágosítani e nagyon is bonyolult vallásos helyzetet. Anynyi tény, hogy a francia protestántizmus főnehézségei a konkordatumos kormánytól származtak, mely itt, mint mindenütt, a legnagyobb bonyolodottságot hozta létre és pedig nemcsak az egyház és állam közti viszonyokban, hanem mindenik egyház belső szerkezetében is. Lehetetlen hát, nem vetnünk bár egy futó pillantást a francia reformáció egykori történetére, ha meg akarjuk magyarázni, hogy minő körülményeken keresztül érte el jelenlegi széttaggatottságát.

E történet, bizonynyal, egyike a legszebb és legnagyobb történeteknek, melyek valaha a vallás évkönyveiben előfordultak. A 16-ik század kezdetén Franciaország előre volt készítve az új eszmékre, részint az ultramontanizmus-sal szemben tanusított szilárd ellentállása; részint universitásainak magas műveltsége által. Azt, a mit Romában megvetődleg sorbonni és francia szellemnek neveztek, a renaissance szele lengte át s már előre is hajlandó volt a vallásos

ujításra. Gerson, a párizsi universitás jeles képviselője, a bázeli zsinaton eléggé bizonyítja, mi méjkek voltak e szellem vágyai. És így azon percben, melyben Luther hatalmas szavára a reformáció Németországon kitört, megszületett az Franciaországban is egyszerre több ponton s hihetlen gyorsasággal, mintegy önkint fejlett ki. És ez nemcsak viszhangja volt Németország felszabadításának, hanem azonnal saját jellemét öltötte magára; az első naptól kezdve, egyszerre volt tudós, buzgó; egyesítette a tudományt az apostolsággal s míg egyfelől magához csatolta a polgárok és a nemesség legjobb-jait, másfelől ugyanazon időben a nép között is elterjedett. Egy félszázad lefolyása alatt bámulatos előhaladást tett. Nem exotikus növény, hanem gyökerét földünkben nyerte; egyetlen mozgalom sem volt soha anynyira francia, ha értelmi és erkölcsi szempotból tekintjük azt. Nemzetünk minden jobb tulajdonságaival rendelkezett: a világossággal, az értelem határozottságával és a bátorság erejével

A francia protestántizmus a reformáció lovagja volt. Neki köszönhet néhányat legnagyobb jellemei közül, mint Coligny és Du-Pessis-Mornay, valódi keresztyén nemesek, kik hitökhöz és önmagukhoz híven, törhetlen hűséggel állottak ellent a valois-ház minden cselszövénységének és florenoi romlottságának. Maga a nyelv is felhasználta az eszmék eme nagy mozgalmát, melyre nézve semmi sem kedvezőbb, mint a komoly szenvedély; hasonlóan a durva érchez: amannak is szüksége van a pörölyre, hogy megfinomodjék és átalakuljon. A nemes láng és a meggyőződés tüze gyorsabban megszabadítja minden salakjától, mint a grammatikusok csinja. Kálvin és Beza többet tettek, mint bárki más a végre, hogy átalakítsák és hajlékonyá tegyék a nyelvet, e csodálatos eszközt, s megalkossák a francia prózát a maga természetes és világos dialektikájával és összehasonlíthatlan művésziességében. Csak olvasni kell, hogy meggyőződjünk, Kálvin institucióit és mindenek felett I. Ferenchez irt levelét, melyben visszaköveteli hitsorsosainak jogát.

IV Henrik ediktumának visszavonása károsabb következményű volt „a száműzökre,” mint a száműzöttekre. A francia protestántizmusnak örök disze lesz az, hogy meghajlás nélkül állott ellent, több mint egy századon keresztül, nem csak a dragonosok kardjainak és a legitizotatóbb büntetéseknek, hanem egy törvényhozásnak is, a mely kívül helyezé a törvényen, elzárván előtte egy a családi tüzhelyet, mint a vallás szentélyét. A száműzetés megfosztotta Franciaországot protestáns lakóinak nagy részszétől, kik Németország, Anglia, sőt egész Éjszak-Amerikáig elvitték erkölcsi jelleget. Franciaország nemcsak sokat jövedelmező iparától esett el, hanem középosztálya e száműzetéssel legbecsesebb és legszabadabb alkotó elemét veszítette el és ez soha sem volt jobban érezhető, mint a nagy forradalom alkalmával. Hiába adott ez meg minden jogot a protestánsoknak, mert csak az erőtlenség kisebbségét képviselték már.

A francia protestántizmus mindezen viharok dacára, megtartotta intézményeit. E tekintetben I. Napoleon pártfogása sokkal végzetesebb volt rá nézve, mint a régi monarchiák üldözései. Ez intézmények, melyek épen most adattak vissza — oly körülmények között, igaz, melyek nem enged-

nek meg oly egyszerű eljárást, mint a multban — a synodusi rendszerben öszpontosulnak, mely a szabadság szellemével egyesített kormányzati szellemnek egyik legbámulatosabb teremtménye. Ez az, mi Kálvin geniálitását a legjobban kitünteti; de a melyet Franciaországban csak felületesen szoktak megítélni. Örömet hallja az ember egy Audinnak véleményét ez oriasról. Kétség kívül, Kálvin nem rendelkezik sem varázsával, sem csábjával ama nagy, koronás skeptikusnak, ki úgy vélekedett, hogy Paris valóban megér egy misét; az egész világ sem kárpotolta volna szemei előtt hitének elhagyását, mely egész a predestináció megrázó tanáig emelkedett, s nem ismert semmi könyörületet a szerencsétlen Servettel szemben. Mindazon által, anynyi bizonyos, hogy hajthatatlan hűsége az iránt, a mit igaznak hitt, megszerezte a reformációnak és a vallási és polgári szabadságnak a polgárosult világ egy részét, értem a nagy angol-szász-törzset, mely a föld legvégső széléig széthordja a lelkiismeret jogát és a legtermékenyebb lelkesedést. Kálvin, Genf szigorú vallási diktátora, a parlamentarizmus kormányzat legtekélyesebb mintaképevel ruházta fel e vérost s ebben áll dicsősége és hatalma. E mintakép a synodusi kormány-forma.

Deési Gyula.

VIDÉKI ÉLETT.

Küküllő-egyházmegyei közgyűlés.

(Folytatás és vége.)

Dányán. Itt a lélek-szám: 286. Tankötelesek száma: 25. Iskolába járt: 18. Nem járt fel ruhátlanság miatt 7. Külső fekvősége 15 hold, 1576 □ öl. Erdeje: 6 hold, 1440 □ öl. Tőkepénze: 842 frt. Ezen egyház-község tagjai lelki-pásztor nélkül vannak jelenleg, s félő, hogy a csekély papi fizetés, s a sok rozzant, s roskadozó középületek nem is fognak ide édesgetni pásztor, pedig e nélkül elszéled a nyáj! Lelki gondozás tekintetében csatolva van a csávási ifju lelkész felügyelete alá, s mint leány-egyház gondoztatni fog. „Mater“ből „filia“! Mikor lesz a „filiá“ból „mater“?..

Csaknem ily terjedelemben előadott elnöki jelentés után, a képviseleti közgyűlés nem akart azon jogával élni, hogy a vizsgálati jegyzőkönyvet egy albizottság kezébe adja átnézés és átvizsgálás végett, csakis azon hozzáadást mondotta ki a képviselő közgyűlés, hogy ugy a jelen évre, mint a jövőre is terjesztessék elő mindig annak a kimutatása is, a hogy vizsgáló bizottság különböző címek alatt mennyi pénzt gyűjtött be; s hogy áll az árva-özvegyi pénztár?

Egyház-megyei közügy-igazgató és pénztárnok utasítottak, a legközelebb tartandó képviseleti közgyűlésre, kimerítő tudósításuk, illetőleg számadásuk béterjesztésére azon pénzekről, melyek részint a v. bizottság által különböző címek alatt felgyűjtettek, részint az árva-özvegyi pénztárba befizetettek.

Az anyaszentegyházi kerületi gyűlésre küldendő, s már megválasztott képviselőink napi díjazása mikinti eszközlése vita tárgyává tétetvén, e tekintetben egyház-megyénk nem akarta anticipálni az egyház-főtanácsot, s bevárja, míg

hivatalosan lesz megrendelve az ezen kérdés felőli véleményezés és határozat; anynyit azonban örömmel konstatálhatok, mikint az anyaszentegyházi kerületi gyűlésre eddig megválasztott képviselőink m. Vita Sándor, m. Horváth Gyula, tisz. Erősi Pál és tisz. Sámuel József urak ezen évben az egyház-magyei pénztár igénybe vétele nélkül fogják képviselni egyház-megyénket, mely kisb-bnagjobb mérvű áldozat-hozatalért jegyzőkönyvileg hálás köszönet kifejezése elhatározatván, egyhangulag megéljeneztek.

Kérdésbe hozatván a küküllői reformált egyház-megyében elfogadott, s alkalmazásba vett iskolai rendszabályok módosításának szükségessége, melyre nézve határozatilag kimondatott a képviseleti gyűlés által, mikint: a rendszabályok foganatosítása szükségesnek, módosítása idő előttinek, s céltalannak láttatik, ez idő szerint. Ezzel kapcsolatosan terjesztvén elő a marosi iskola-járási bizottság egy tervet a járási gyűlések központosítása, s az iskolai rendszabályok erre vonatkozó cikkjeinek módosítása tárgyában: indítvány a fennebb irt okok alapján el nem fogadtatott, mindazáltal nevezett járási-bizottság buzgóságáért köszönet nyilvánított.

Az anyaszentegyház közszükségei, jelesen az egyház-kerületi közgyűlésre küldendő követek lehető díjazhatasuk céljából véleményezés végett leküldött mult évi zsinati jegyzőkönyv 59-ik vezér száma alatti indítvány [az egyház-megyei képviseleti gyűlés által nem pártoltatván, jelenlegelejtett.

Az egyház-megyei köztörvénysszéki gyűlések központosítása indítványba hozatván: indítvány elfogadtatott, s ily központi helyül D.-Sz.-Márton jelöltetett ki.

Más kevésbé fontos határozatok után, egy egyház-megyei lelkészi értekezlet szükségességét indítványozza közlő, s az e végett megkészített alapszabályok tervezetét a képviseleti közgyűlés eleibe terjeszti.

Az alapszabályok megvitatás, s kevés módosítás után, elfogadtattak, s alkalmazásba vételük megállított.

Ugy vélem, nem lesz felesleges, ezen lelkészi értekezlet alapszabályokat közzé tenni; ha több haszna nem lenne is, legalább jelezne azt, hogy a küküllői egyház-megye is a munkásság terén áll, s nem akar tétlenségben megkövesülni,

Küküllői reformált egyház-megyei lelkészi értekezlet alapszabályai.

Az értekezlet neve.

1. §. Küküllői reformált egyház-megyei lelkészi értekezlet.

I.

Célja

2. §. Az értekezlet célja egy részről: a lelkészek folyamatos szellemi mívelődését előmozdítani; más részről: a lelkészi kötelességek mikint teljesítése felől eszméket cserélve, oda hatni, hogy a tagok, lelki-pásztori magasztos hivatásuknak minél inkább megfelelhessenek.

3. §. A lelkészi értekezlet jogosult tagjai az egyház-megyei rendes lelkészek, ugy a nyugalmazottak is.

4. §. A lelkészi értekezlet kétféle: u. m. járási- és

egyház-megyei lelkészi értekezlet leend; amaz a járás, ez az egész egyház-megye lelkészeiből fog állani.

II.

A járási értekezletek szerkezetéről és teendőiről.

5. §. A járási lelkészi értekezletek következő egyházak lelkészeiből alakíttatnak.

a) Marosmenti járás: M. Bogát, M. Bodon, Kutyalva, Radnoth, Csapó, Ugra, Besenyő, M. Döllő lelkészeiből.

b) Felső járás: N.-kend, K.-kend, Egrestő, Balavására, Korod-Szt.-Márton, Széplak, Héderfája, N. Teremi lelkészeiből.

c) Középső járás; Harangláb, Sz.-Csávás, Bonyha, Váralya, Gógány, Erzsébet-város, Almás, Mikefalva lelkészeiből.

d) Alsó járás: Gálfalva, Szőkefalva, Sövényfalva, Küküllővár, Boldogfalva, B.-Szt.-Miklós, Medvés, Szt. Benedek, Súlyó, Herepe, Királyfalva lelkészeiből.

6. §. Mindenik járási lelkészi értekezlet kebeléből egy elnököt és jegyzőt választ, évenként egy, három tag kiváratára, több értekezleti gyűlést is tart, értekezletéről jegyzőkönyvet vezet, s azt az egyházmegyei lelkészi értekezleti közgyűlésre felterjeszti.

7. §. A járási értekezletek helyének, idejének meghatározása a járási lelkészek egyletének jogköréhez tartozik.

8. §. A járási lelkészi értekezlet tanácskozásának tárgyai és köteleességei.

a) A szellemi téren való folytonos előhaladás a prot. lelkész egyik feladata levén, legalább is egy egyházi lapnak, vagy folyóiratnak járatására magukat a tagok kötelezik, s az egyházmegyei értekezleti egylet által kitűzött feadatokot, s egyes tagok által netalán felhozott tárgyakat megvitatják.

b) A vallás-tanításra szükséges legjobb kézi és vezérkönyveket egymással megismertetik, a vallás-tanítás módszereiről tanácskoznak, a népnevelés felől eszméket cserélnek.

c) Az igeh-irdetés segédeszközeiül szolgáló műveknek egymással megismertetése, s közlése.

d) A gyakorlati lelkészet körébe vágó nevezetesebb tárgyaknak megvitatás u. m.

Mikép kell a gyülekezetre felügyelni?

Mikép kell azt helyesen kormányozni?

Mikép kell a hallgatókkal különböző lelki állapotokban bántani?

Mennyiben lehetséges és miképp kell az egyházi fogymet gyakorolni?

e) Köteles minden tag, egyháza szellemi és anyagi előmozdítására törekedni,

f) Végre, az értekezleti tagok azon legyenek, hogy köztük a szívélyes, bizodalmas viszony, és testületi szellem fenntartassék, s élesztessék.

III.

Az egyházmegyei lelkészi értekezlet szerkezete és teendői.

9. §. Az egyházmegyei lelkészi közértekezlet, a járási lelkészi értekezletek összes tagjaiból áll, kebeléből elnököt és jegyzőt választ, évenként egyszer az egyházmegyei képviselői gyűlést megelőzőleg értekezletet tart.

10. §. Tanácskozásai nyilvánosok.

11. §. Tanácskozásának tárgyai:

1) A járási lelkészi értekezletek jegyzőkönyveibe foglalt tárgyak feletti tanácskozás.

2) A lelki-pásztorság körébe vágó minden tárgyak és indítványok feletti eszme-csere és vita, és végre,

3) A járási lelkészi értekezleteknek a szükséghez képest megvitatás végett feladványok kitűzése.

A járási lelkészi értekezletek szervezésének szükséges felmerülvén, a marosmenti járás szervező elnökéül: Tokaji János, a felső járás szervező elnökéül: Sámuel József, a középső járás szervező elnökéül: Benedek Ferenc, az alsó járás szervező elnökéül: Báthori János nevezettek ki azon utasítással, hogy f. évi oct. 1-ig a járásokat szervezzék.

A járási lelkészi értekezletek egybehívására, az egyházmegyei lelkészi értekezlet szervezésére egy elnök és titkár szükségeltetvén, egyházmegyei lelkészi értekezlet elnökéül ki neveztetett Benedek Ferenc esperes, titkárnak: Révay Pál, erzsébet-városi ref. lelkész.

Minő munkásságot fog ezen lelkészi értekezlet kifejteni, azt annak idején köztudomásra juttatni, el nem mulasztom. Örvideni tudnék, ha a mi ébredésünk ösztönzésül szolgálna azokra nézve, kik még ez ügyben nem tettek egy lépést sem. A buzgóság lelke legyen velünk!

M. Bogát, június 15-én, 1872.

Tokaji János,
jegyző.

KÜLÖNFÉLÉK.

= **Kötelességünknek tartjuk utólagosan bár megjegyezni, hogy Parádi Kálmánnak** mult számunkban megkezdett jeles dolgozata, székfoglalója volt, melylyel helybeli ref. főtanodánkban tanári pályájára beköszöntvén, jelét adta szakképzettségének és hivatásának, melynek szentelte életét.

= **A konvent megtartása elhalasztatott,** azon oknál fogva, mert számos egyházférfi nyilvánította azon véleményét, hogy nem hagyhatja el egyházközségét most, midőn a kolera már nem egy helyen jelentkezik s nem egy helyen teszi szükségessé a pap jelenlétét. A mi halad, el nem maradhat s később is jobb lesz, mint soha. Ha szükség van rá, már pedig — van: az idő sürgetni fogja öszszejevetelét. Addig, hadd érjenek ama fontos kérdések, melyek a tanácskozás tárgyát fogják képezni.

= **„A magyar állam“** melyet mint humorisztikus lapot nem egyszer nagy örömmel olvastunk, megbukott; mint legutolsó számjában jelenti, megszűnt „püspöki lap“ lenni. Helyébe rögtön, az ultramontan Lonkay Antal, életre szólítja a korábban megbukott „Idők tanuját,“ „mely az alkotmányos szabadság álláspontjára fog helyezkedni s ez álláspontból vivni ki a katolicizmus megtámadott szabadságát.“ Tehát, a katolicizmus van megtámadva! Érsd meg jól, protestáns barátom, és fekdj le és aludj. Majd az „idők tanuja“ ha behozza a jezsuitákat, Haynaldal kezét fogva, fel fog költeni. Vigyázzatok: mert a sátán jár, keresvén, kit elnyeljen.

== Ki nem emlékszik vissza olvasóink közül, jelenleg kalocsai érsek, egykor erdélyi rom. kat. püspök, Haynald Lajosra? ki ne halotta volna hírét a nagy szónoknak (bár, zárjel közt legyen mondva: kissé nagyon is tótosan beszélt)? Ki ne elékezne vissza ama fénykörre, melylyel megdicsőült homloka volt környezve, midőn az elhiresedett gyulafehérvári konferencia után, mint szabadelvű hazafi és martyr-patriota „in partibus infidelium“ elmozdított, illetőleg — véleményünk szerint — felemeltetett, az erdélyi püspöki székből. Azolta újabb dicsőséget szerzett számára a római komédiázás, hol mint a baloldal vezére szerepelt a csalhatatlansági viták tréfájában. — Nős? Ez a híres férfi legközelebről méltóvá tette magát a mult reminiscenciához... Arma, virumque cano...! Arról volt szó Pestmegye nov. 12-ki közgyűlésén: vajjon, pártolja-e a megye Arad és Szeben városának a jezsuiták kitiltására vonatkozó kérvényét? És Haynald — kalocsai érsek — (kissé tótos) ékesszólásának egész hatalmával nem csak pártolta, hanem dicsőítette a jezsuitákat s rá akarta beszélni a megyét, hogy ne pártolja az illető kérvényt. Leszidta Bismarckot (persze, hogy ez rögtön megijedt Haynaldtól); 1561—1773-ig kísérte a jezsuiták vázlatos történetét, mely nem egyéb, mint nemes tettek hosszú sora; melyek mellett, mint az árnyék, ott setétlik mindenütt a protestánsok és az eperjesi martyrok bűne. Kisütötte azt is, hogy a jezsuiták mindig Ausztriával tartottak és így voltaképpen nem Deák Ferenc csinálta meg 67-ben a tranzakciót, hanem a jezsuiták. — És így tovább-tovább, beszélt mindenről „et quibusdam aliis.“ Meg is győzte Pestmegyét teljesen, ugy anynyira, hogy határozatilag kimondotta, hogy az illető kérvényt minden erkölcsi erejével pártolni fogja. — Szerencsét kívánunk Pestmegyének e felvilágosodott eljárásért anynyival inkább, mentől nagyobb megundorodással olvastuk e tótos beszédet, mely a jezsuiták felől alkotott véleményekkel szemben, minden valamennyire felvilágosodott emberre nézve, valóságos arcul-ütés. Haynaldról is elmondhatjuk: „wie der Schelm iszt, szo denkt er! Véghetetlenül nagy a korrupció ott és akkor, a hol és a mikor már ily beszédek elmondására is akad vállalkozó. Nó, mikor ez az ur primás lesz, újból fog kezdődni Magyarországon az inquisició. Hanem, azért „Brutus derék, becsületes férfiu...“

KÖRÖZTETNEK.

1137—1872.

Küküllői egyházmegyénkben:

a) A betlen-szt.-miklósi harmad osztályú lelkészi állomás.

b) Az egrestői harmad osztályú lelkészi állomás.

c) A szász-dányáni harmad osztályú lelkészi állomás.

Pályázati határnap mind háromra nézt december vége.

A folyamodványok küküllői esperes t. t. Benedek Ferenc aa.-hoz Haranglábba (u. p. Dicső-Szent-Márton) köldendők.

Kolozsvártt, november 15-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

1153—1872.

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben az égei másod osztályú lelkészi állomás.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok t. t. Solymosi István esperesi helyettes aa.-hoz Bögözbe (u. p. Sz.-Udvarhely) köldendők.

Kolozsvártt, november 15-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

1124—1872.

Felhívás.

Bukovinában, az andrás-falvi magyar ref. egyházközség-

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

ben, a lelkészi állomás üresedésben van; e lelkészi állomás javadalmai a következők:

a) Kézpénz 200 frt. o. é.

b) A bi Naláci-féle alapítványból 8 frt. 74 kr. o. é.

c) 18 hold rét és szántó hasznélvezete.

d) Fűtésre 80 frt. o. é.

e) Tisztességes lak, mely áll három szobából, udvarán pince, csűr, istálló; két házi kert, a ház előtt szőlős kert, a ház megett szép gyümölcsös, közepén csinos kerti házzal. A lak deszkakerítéssel ellátva, melyet az egyházközség köteles, mindig jókarban tartani, ugy szintén a lakot évenként saját költségén meszeltetni.

f) Rendes stola-jövedelem; temetés, felnöttért 2 frt. gyermekért 1 frt; esketés 1 frt; keresztelés 10 kr.

Ehez járul még, az is, hogy az egyházközség folyamodványára kilátásba van helyezve évenként 100 frt. államsegély.

Atyafiságos indulattal hívom fel azon t. lelkész, vagy lelkész-jelölt aa.-it. a kik a német-nyelvben közepes képzettséggel bírnak és ez idegen elem közt élő magyar hitrokonaink ügye iránt melegen érdeklődve, ez állomást elnyerni ohajtják, hogy kellő bizonyítványaikkal felszerelt levelekkel e folyó év végéig hozzám fordulni, sziveskedjenek, hogy a megválasztásukra szükséges lépéseket megtehessem.

Kolozsvártt, november 15-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

1162—1872.

Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben.

a) A kusaly-erkedi másod-osztályú lelkészi állomás.

b) Az ardói harmad-osztályú lelkészi állomás.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok szilágy-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) köldendők.

Kolozsvártt, november 19-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

1174—1872.

N.-szebeni egyházmegyénkben.

a) A mikeszázsi harmad-osztályú lelkészi állomás, másod izben, a lelkészi lak kényelmes épület, tágas házi kerttel. A helységben vasuti állomás van.

b) A vizaknai énekvezéri és leány-tanítói állomás, melynek javadalmai:

1. Az egyház pénztárából kézpénz 300 frt. o. é.

2. A városi pénztárából 50 frt. o. é.

3. Tandij 50 kr; a tanítványok száma 50—60.

4. A temetési stola $\frac{1}{3}$ -a; 5—6 frt.

5. Kamarai járandóság 2 frt.

6. 3 drb. kaszáló és egy drb. szántó-föld hasznélvezete, melyek tiszta jövedelme 25—30 frt.

7. Saját lakszobája fűtésére két szekér tűzi fa; a tan-szobák fűtéséről az egyház-község gondoskodik.

8. Lakás, házi kerttel.

Teendői:

Istenisztelet alkalmával rendes énekvezéri és orgonistai teendők; a leány-iskolában rendes tanítás, temetéseken éneklés, ebben a fi-tanítók is segédkeznek; végül, a növények-ifjakat köteles, az őszi és téli hónapokban hetenkint egy órán énekelni tanítani.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok n.-szebeni esperes t. t. Ágoston Mózes aa.-hoz Balászfalvára köldendők

Kolozsvártt, november 19-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 28, 1872.

100—48. SZAM.

Megjelenik minden esztőtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Temetőink.

Kolozsvártt, november 26-án, 1872.

Minden megbizás, vagy felszólítás nélkül vetük fel lapunkba, a köröztetések között, az igazgatótanácsnak egy leiratát, mely a temetők rendezésének ügyét célozza. Felvettük, hogy minél szélesebb körben nyerjen elterjedést; s a nyilvánosság által legyen vágva utja ama mentségnek, hogy „nem tudtuk.“ S nem csak fölvevük, hanem lapunknak legkiválóbb helyén egy néhány sorban még kommentálni is megkísértjük, hogy annál inkább felhívjuk rá a figyelmet.

Irtoztató az az elhagyottság, a pusztaság, mely oly véghetetlenül kietlenné teszi azt a helyet, hová időnkint öszszehalmozzuk azokat a sziveket, melyek minket szerettek, melyeket mi szerettünk. Elmenni egy falunak, sőt nagyobb vidéki városainknak temetője mellett: anynyi, mint kinpadra vinni nemesebb érzelmeinket; mert azt kell látnunk, hogy ama községben még csak sejtelmével sem bírnak a kegyeletnek; tehát a szeretetnek sem, mert e kettő elválaszthatatlan.

A régi pogányok megbecsülték halottjaikat; szent porukat márvány-hamvvederbe gyűjtötték s könynyeikkel öntözték meg időnkint. Pedig minő volt az ők hite; minő volt reményük az örökélet felől? És mi keresztyének, Krisztusnak tanítványai, az ő evangéliomának szelidítő befolyása alatt, melynek gyümölcseit az életnek cselekedeteivel kellene bebizonyítanunk; mi, kik a szeretet mesterének vagyunk követői, kik tudjuk, hogy a világ háztartásában a gondviselés a családi élet által minő forrását nyitotta fel előttünk a boldogságnak; mi, kik a feltámadást prédikáljuk és szívünk — mint az eltikkadt vándor a forrásnak enyhítő vizét — úgy óhajtja a viszontlátást; mi, kik fényt üzünk a temetési szertartásokból s nem kiméltünk sem költséget, sem fáradságot, sem jajt és könyhullatást; mi-

re letöröltük könyeinket, elszakítottuk a gyászruhát: sajnáljuk egy igénytelen kerítéssel venni körül e helyet, hogy ne legyen kitéve szentségtelen bántalmazásnak; fősvények, vagy elég könnyelműek vagyunk s nem ültetünk egy bokrot, egy fát, mely minden tavasszal hirdetének lombjaival az örökéletet; oh istenem, sanálunk egy kis virágot attól a sirtól, melynek lakója egykor virágossá tette, ah, elromlandó életünket!

Hát, elfeledtetek a hálát, melylyel tartoztok szülőitöknek? Szegények, menynyi gond, menynyi lelki aggodalom és verejték-hullatás közt növeltek föl, hogy boldogok legyetek, s kik által megtanultátok az „édes apám“ és „édes anyám“ szent nevet, melyek szívünkben forrásai minden nemesnek! Elfeledtetek a nőt, ki szelid anyja volt életöknek gyöngéd figyelmével, szeretetével, egész önfeláldozásával, ki gazdaggá tett azzal, hogy volt, és megszentelte erőtetek minden nemesre az utána való néma gyász által akkor, midőn nincs többé! Elfeledtetek-e már gyermekeitöknek — a földi paradicsom ez angyalainak — gyűgyögő beszédét, e tulvilági hangot, mely mint a sphaerák harmóniája zeng füleinkben! Elfeledtetek-e azokat, kik föláldozták életöket a közügyekért, a hazáért, érettetők, a jövendőért? Elfeledtetek-e ama szolgálatokat, a melyeknek szelleme ma is kitor a sírból és „eget kér“?

Igen, elfeledtetek; barmok legelnek a sírok felett és a disznó-nyáj turja fel ama hantokat, melyeknek „békét“ kellene adni azoknak, kik nyugodni szálltak.

Oh, véghetetlenül borzasztó a halál eszméje már magában is, pedig milliárd évtől van így, és lesz ezután; de ezerszeresen borzasztóvá lesz az által, hogy az élőkben fogy a kegyelet, hanyatlóban van az erkölcsi érzék; hogy meggyalázva látjuk az emberi méltóságot; mert egy halottnak látása nem oly megrendítő, mintha élő halottak állanak szemünk előtt, kik mint a terméketlen figefák, csak kivága-

tásra méltók; s borzasztó vigasztalás mindazokra nézve, kik még lelkesedni és tenni mernek valamit az igazságért, a világosságért, azon tudat, hogy majd sirjok fölé a hálátlanság közönye fogja borítani az elfeledés fátyolát.

Elfeledtetni? Mintha soha nem éltünk volna! A mit éreztünk, szenvedtünk; a mit gondoltunk, és cselekedtünk: mind-mind feloszlik a levegőbe; és nyomtalanul enyészünk el, mint a vándor lépése a puszták sivár homokjában. Elfeledtetni azoktól, kik csak nevünket hallották: egyszerű dolog; de elfeledtetni azok által, kiket szerettünk, kiket — mint a pelikán fiait — szívünk vérével tápláltunk: ez ellenkezik minden nemesebb érzélemmel; ez brutalitás; ez bűn.

Bűn a humanismus, bűn hazánk, és bűn az erkölcsi világ-rend ellen. Mert egy koporsó, egy temető a legjobb tanító-mester a világon. Midőn majdnem kétségbeejtő fájdalmaink között omlunk össze ott a sir felett, szívünk keservén áttör egy hang onnan a méjyből: ez a hang annak szelleme, a kit mi sirattunk; az a szellem, mely egész életünken átkísér, mely bátorít, lelkesít és a mely oly el nem évülhető nyomot vág lelkünkbe, melyet sem szerencse, sem szerencsétlenség többé le nem törülhet. Ki vonhatná kétségbe ennek megnemesítő erejét, mely áldást hozólag hat ki úgy erkölcsi, mint társadalmi életünkre. Mig Akhilles sirja bucsúhelye volt a görög ifjúságnak: Görögország nagy volt és hatalmas dicsőségének fénye által. Mig az első keresztyének tisztelettel keresték föl a vértanúk sirját; és mig a juzsuitizmus ki nem forgatta e szép, e kegyeletes szokást valódi értékéből: a keresztyénség — mint a plátánfa — terheinek sulya alatt nőtt és megizmosodott. Most, a világ előtt nincs semmi szent; a kegyelet dolgai hátrálni kénytelenek az anyagiasság és lelki-vásár olcsó előnye előtt. És mi elborult, lelki fájdalommal sohajtunk fel a tanítványokkal: „jővel, uram, ne hagyj, mert elveszünk!”

De hát, munkálkodik-e valaki a kegyelet műveinek plántálásában? A világ el van foglalva a világ dolgaival; ott halottak temetik el halottaikat festett koporsókba. Hát ti papok és tanítók, munkálkodtok-e ti? Mért van hát szükség arra, hogy az igazgató-tanács megrendeljen oly dolgot, mely kötelességtök s melyért felelősek vagytok isten és ember előtt? Oh, hagyjátok, hagyjátok el azokat a dolgokat, melyeknek eligazítását nem ti reátok biz-

ták s melyekben a legnagyobb dicsőség sem ér fel azon érdemmel, melyet megszerezhettek kötelességeitök egyszerű betöltésével azon a pályán, melyre a gondviselés elhívott.

Tiszteljétek a halottakat és azok nyughelyét; mert az a nép nem méltó az életre, mely elfeledi — őseit. Ne a párizsi „Pere La-Chaise,” vagy más városok fénye álljon szeméitök előtt, csak hazánkban a király-földi szász-temetőket szemléljétek meg: s cselekedjétek hasonlót. Egy igénytelen kerítés; borostyán,-jázmin-bokrok, szomoruffűz, és nefelejcs-virágime, enyryiből áll egy jól berendezett temető, mely disze a községnek, tükre az erkölcsnek.

Az ám, de a falusi néppel nem lehet semmire menni! Nem bizony, ha jó példával nem megyünk elő! És ha a jó példa sem elég; ott van a szolgabíró; gondoskodott az igazgató-tanács arról is.

De ne legyen egyetlen temető sem szuperintendenciánkban, mely tárgya legyen a vandalizmusnak; hanem változzék át mindenik egy paradicsommá, tudván azt, hogy ott pihennek azok, kiket szerettünk — ah, véghetetlenül szerettünk! — s ott fogunk elporladni mi is, midőn küzdelmeink és szenvedéseink díjjául megadja isten azt az órát, hogy megnyugodhassunk. Az urban nyugodni jó!

S ki e kötelességet elmulasztja: adjuk át nevét a nyilvánosságnak, és a közmegevetésnek, legyen az esperes, vagy egyszerű pap addig is, mig az egyházi hatóság kimondja felette ítéletét.

Szász Gerő.

A descendenz-theoria fejlődés-története.

(Folytatás.)

Az idézett világnézet terjedelmes mezőre vezet a természet-buvárokat annak kikutatására, milyen volt az eredeti létezésre, mikép keletkeztek abból a szerves lényeknek különféle alakjai, mily rokonságban vannak az élő lények nemei egymással. Ekkép, a morphologia és az összehasonlító anatomia elé jelentékeny feladat és a vizsgálásra méltó tárgy van terjesztve. Nem egyengette-e Kant ezek által útját a descendenz-theoriának? Nincs különben. Kantnak békebírói szerepe meglehetősen sikerült. Cuvier ellenében nem tagadja a természet belső célszerűségét, mely isteni értelemlre mutat; de azért a természet-buvárokat odautasítja, hogy mindent a természetben belül működő erőkből értelmezzenek.

E szellemi tusát Schelling sem nézhette tétlenül. Schelling szerint, a világ-egyetem él és fejlődik, a természet és a szellem két különböző létezőmódja az örökkévaló értelemnek, mely a természet minden képződményein keresztül, az emberi szellemig emelkedik, a kiből öntudatra

ébred. Schelling világnézlete céltani és szerves, ezért természet-bölcselemi eszméi legelső kifejtése alkalmával egy világ-lélekhez, mint világképző és rendszeresítő elvhez folyamodott. A milyen az egyes szervezet magában véve, t. i. egy a különböző körülmények által folyton tökélyesedő, bizonyos tökély-fokig emelkedő élet: olyan a világ is nagyban és egészben. Az egymásra következő fokok, fejlődésmozzanatok az általános világ-mozgalomban; tehát azok nem esetékesek, hanem szükség-képesek s nem is hatnak át egymásba és nem származnak egymásból úgy, hogy a tökéletesebb termény a tökéletlenebbnek származéka, hanem a föltétlen lény él és fejlődik bennök, mely minden származásnak és átalakulásnak alanya és tárgya egyzersmind.

Schelling az úgy nevezett szervtelen anyag létét el nem ismeri, mert az anyag, nézete szerint, nem szüklöködik tudalom nélkül, hanem az a valósuló világ-eszmének legelső alakja, az általános szellemi világ-elvnek legelső nyilatkozata. Az élettelen anyag is szerves, szervezve van t. i. mint termékenyített anya-természet, melyből mint valami magból minden képződik. A mit jelenleg szervtelen anyagnak tartunk, az nem egyéb, mint a szerves metamorphosis maradéka, a mi növénynyé, vagy állattá nem képződhetett.

Hegel is Schellinggel tartott a közös származás-elmélet elleni küzdelemben; természet-bölcselete szerint nem fejlődnek és nem alakulnak át az egyes termények, hanem mindezek alapját képező föltétlen lény élete fokozódik, mely fokozódás egyes tünetei a magasabb rendű alakok.

Hasonló elvekre alapította Oken is természet-bölcseletét. Ez a menyinyisegtani schema által, melylyel a természet folyamát meghatározza, és a részletesebb kivitel által különbözik az előbitől. Oken szerint, az isten és a természet élete szintén egy; már a „Grundriss zum System der Natur-philosophie“ (1812) című művében kimondta, hogy az ázalag-állatok az élő alap-idomok, és hogy a nemzés ténye nem egyéb, mint ilyen alap-idomok synthesise, az ősnemzés pedig azok szétkülönülése.

Természet-bölcseleti tankönyve szerint (3 Aufl. 1843) tana a következő: minden szervezet az iszapból, az ásványok és elemek közös alapjából keletkezett; az ősiszap, mely az ázalagok nagy seregéből áll, a föld kiképződése után a tengerben képződött. Valamint az éleny és a könny nem mekhanikailag, hanem lényegileg egyesülve képezik a vizet, tehát új testet: úgy egyesülnek magasabb szerves egyedekké az alap-idomok is. Ily egyesülés által a vízben állatok, a levegőben növények keletkeztek. Minden szervezetség koronája az ember. A világ-egyetem teremtése óta minden enyészet csak alanyis, minden keletkezés pedig synthesis. Azon nagyszámú ázalagok, melyek valamely szerves testre öntött folyadékban támadnak, világosan bizonyítják, miszerint a szerves testek ázalagokból keletkeztek, melyek a szerves test szétbomlásakor visszanyerik önállóságukat.

El kell ismernünk, hogy a természet-bölcseletek fejtvényei nem voltak egészen hatástalanok. Sok módszertani hibára mutattak és még több új szempontot jelöltek ki,

melyek a vizsgálódó törekvésnek új irányt szabtak. Örvedetes jelenségnek tekintem a bölcseletek azon meggyőződését, hogy a természet és szellem, az anyag és erő, a tünemény és eszme közt öszhangzás létezik. Azonban, lejártnak tekintik a higgadt gondolkodók azon időt, melyben némelyek elfogulva, elhitették magukkal, hogy a természet országát a lényeknek ezer-féle nemeivel együtt az öntudat alanyából, Fichte módjára; vagy egy határozatlan eszme fejtegetéséből, miképp Schelling és Hegel tett, lehet lekezegetni.

Az úgy nevezett „a priori“ formákban csupán az foglaltathatik, a mi minden ismeretben negatívum, a mi nélkül az ismeret lehetetlen; nem pedig az, a mi pozitívum, a miáltal az ismeret lesz; és valamint ennek következtében az érintett formák egyetemességének és szükségképességének helye is csak negatív lehet: úgy az absolutum priumban, mely nem más, mint maga a létező, sem lehet mást megismerni, mint a negatív egyetemességet és szükségképességet, vagy is azt, a mi nélkül semmi sincs; de nem azt a mi által valami van. Ha tehát pozitív tudomány kívántatik: azonnal átláthatni, hogy a pozitív kezdethez egyedül a rationalismus útján el nem juthatni. Ime, az egyszerű ok, mely az alanyiság tündérképeitől megrémült szellemet újra az empirismus mezejére terelte és a denscendenz-theoriát lehetővé tette.

Lamark és Hilaire jövője ettől függött. A bölcseleti hadakozásnak kellett közbejönni, a spiritualismusnak egy még meg nem próbált útját kellett megfutni, hogy a denscendenz-theoria tért foglalhasson és a természet-bölcselem romjain diadalmasan tovább fejlődhessek.

A német nemzet, mely a spekulatív philosophiát melegen ápolta, legelőbb hirdette az új irányt s komolyan látott kettős feladata után: hogy megmentse egyfelől azt, a mi a romba dült rendszerekből haszonvehető; másfelől, hogy megtörje az utat az új tények sokaságából vonható elmélethez. E sürgelem nevezetes előjátékát képezé a darwinismusnak.

A tekintélyesebb előhírnökök közt találjuk Schleident, ki a faj és a nem fogalmát alanyi elvontásnak tekinti és tényekkel bizonyítja, hogy a szerves alakok lassankinti átváltozása szüntelenül tartó-nemzedék váltakozás által történik. Kétségtelen, úgy mond, hogy az egyed az élet föltételek változtával csak kissé változik, de a megváltozott élet-viszonyok hatása már jelentékeny az utódokban, melyek a szülői typustól eltérő válfajokat alkotnak. (Schleiden, Die Pflanze und ihr Leben. 1850.)

Unger, a fűvész, az 1852-ben „Versuch einer Geschichte der Pflanzenwelt“ címen megjelent művében tárgyalja a közös származás eszméjét.

Carus Viktor „az állati morphologia“ rendszerében (1853.) a legidősb geologiai telepek zárványait a mostkori szerves termények őseinek tartja, melyek a tenyésztés és alkalmazkodás folytonossága által és a lassankint megváltozott élet-viszonyok hatása alatt származtak amazokból.

Baumgärtner (Schöpfungsgedanken, 1856) a csira-metamorphosis elméletét hirdeti, mely szerint a növények

és az állatok csirái a világ-szerkezet hatása alatt folyton hatványozódnak, mikből azután tökéletesebb képződmények állanak elő bizonyos rangfokozatban.

Azonban, bármennyire érezték a német természetbuvárok egy új rendszer szükségességét s bármennyire fáradtak az anyag összehordásában annak fölépítéséhez, a végzet mégis egy angolnak tartá fönn a föltalálás dicsőségét.

Angol földön született meg a descendenz-theoria, vagy is a darwinismus, hogy Németországban teljes kifejlődését érje, hol a fogadtatás előkészületei nagyobbszerűek és kedvezőbbek valának.

E körülmény a szétfoslott német philosophiai álláspontból és az angol következetességéből értelmezhető,

Míg a németek az eszmeinek tárgyilagositása körül meghasonlottak s a tudományt a rendszerért művelve, sikertelenül fáradtak: néhány angol megértve Lamarkot és Hilairet, haladt előre az új empirismus ösvényén s bámulandó menyinyiségű kombinált tényuyel lépett föl egyszerre.

E meglepő eredmény, mely igaz próbája a helyes eljárásnak és az új empirismus sajátlagos módszere, mely a philosophiaival sokban hasonzerű, volt oka annak, hogy a német elemet oly rögtön meghódította. Az angolok empiristikus eljárását ujnak nevezem, mert az inductió mellett a deductiv vizsgálatot is sürgetik, s a kísérletet csak a gondolkodás segédeszközének mondják, melyet mindenkor a gondolatnak kell megelőzni. A kísérlet, melyet nem előz meg valami elmélet, azaz, eszme, a természet-vizsgáláshoz képest az, a mi a kelep zörgése a zenéhez képest.

Ez irány képviselői és Darwin Károly úttörői közé, az angol reszről, tartozik nagyatyja Darwin Erasmus, ki az 1794-ben közrebocsátott „Zoonomiájában“ a növények és állatok sajátosság élettevékenységét és a megváltozott életföltételek megszokását az átváltozás okainak tartotta. Hasonló értékenyben nyilatkoztak Herbert, Grant és Spencer; de mindezek nem találhatták ki a módot, a mechanizmust, úgy szólván, mely szerint nevezett nagy élet folyamat végbe megy.

Nagy lendületet adott e mozgalomnak s Cuviernek ha-

lálós dőfést — Lyell, nagyhirű geolog, a folytonossági elmélet megállapítása által, mely alapúl veszi, hogy a föld felülete egy korábbi szakban sem tért el lényegben a mostanítól, hogy azon soha sem voltak más változtató tényezők, mint jelenleg, és nem is működtek erőyesebben, mint most; csak idő kell, az idő végtelenségéből egy megfelelő szakasz, hogy például ugyanazon erő, mely jelenleg százévenként valamely vidéket 4—5 lábnyira felemel, hegycet támaszson.

Csak kevéssel Darwin Károly föllépte előtt, 1855-ben bocsátotta közre Wallace Alfréd művét „Az új fajok keletkezés-törvényei“ címen, melyben állítja, hogy a föld és a mostkori szervezetek jelen állapota egy lassan, de folyton tartó váltózásnak legutolsó foka; a szervezetek változása a geologiai processusokkal és korszakokéval mindig egybeesett; ezek fokozatosan és oly tökéletesen következtek egymásra, hogy bizonyos idő mulva, egyetlen egy faj sem létezett azokból, melyek a korszak kezdetén éltek. Ily módon képződtek ki egy közös törzs-idomból a különböző fajok, a melyek ismét a legközelebbi fajok alap-idomaivá lettek. A változás hosszú sorában, melynek a föld alá volt vetve, a szerves lények benépesítő folyamata szakadatlanul tartott, és ha bármiképp történt, hogy a magasabb rendűek részben, vagy egészen kihaltanak: akkor a változott phisikai viszonyokkal jobban dacoló alsóbb idomokból, mint törzsokból, állottak elő új sorok.

Ez az egyedüli mód, melylyel az egymásra következő időszakok jellegző zárványait, a szervezetségek emelkedését és visszahanyatlását értelmezni tudjuk.

Wallace szerint a durványos szervek a fokozatos átváltozás természet-törvényének szükséges eredményei. E törvény szerint, egy teremtmény sem jön rögtön létre; egy létrejött sem különbözik egészen közvetlen elődétől; tehát, a durványos szervek nem egyebek, mint az új szervek és a magasabb szervezetségek átmeneti stadiumai és arravalóságai.

Parádi Kálmán.

(Vége következik.)

TÁRCA.

A franciaországi protestánsok közszinata

(Folytatás.)

A reformáció első hirdetői Franciaországban, számos egyházat alapítottak, melyek közvetlenül nyerték papjaikat s egyszersmind világi igazgatójukat is, öregek neve alatt. Ez egyházak birták ugyan a hit közösségét; de nem voltak egyesítve egymás között. Egy testületbe kellett hát őket csatolni, hogy rend állhasson fen, mi felette szükséges vala a szétszórtság és üldözés emez idejében. Németországban a reformáció megnyert több hatalmas fejedelmet; az egyház az állammal való egyesülésében megtalálta társulásának keretét. Franciaországban ehez hasonló valami nem történhetett; mert

az állam, mint ellenség lépett fel az egyházzal szemben. I Ferenc bár egy pereig habozott, nem sokáig énekelte Marot zsoltárait; halálos háborút izent azoknak, kik utána, vagy nélküle éneklék azokat. A szervezet tehát, magától az egyháztól jött s minthogy a francia papok mindnyájan Kálmán tanítványai valának, nem késtek, alkalmazni ennek nézeteit. 1559, május havában Párizsban tartatott meg amaz összejövetel, a mit a francia protestántizmus alkotmányozó gyűlésének nevezhetünk. Üléseit titokban tartá Saint-Germain külváros egy elrejtett házában, a párizsi lelkész, Morel elnöklete alatt. Csak tizenegy egyház küldhette el felhatalmazottjait. A tanácskozás ki volt téve annak a veszélynek, hogy a király emberei által minden percben megszakittassék; halálos

ítélet nehezkedett a gyülekezetre. Mindazon által, a legnagyobb nyugodtsággal tanácskozott; a máglyák világa volt az, melynél bevégezte első alkotmányozó lépését, megállapítván a reformált egyház hitvallomását. A szavazók közül mindonik kész volt, vérével pecsételni azt. E konfesszió, mely végleges alakját La-Rochelleben vette, és e város nevét hordozza, a közös hitelveket fejezte ki. E hitvallomás felette részletes és theologiai volt; teljes credója vala ez ugy az egyháznak, mint magának az iskolának. Magába foglalta a kálvinizmus tulhajtásait, de a durva kéreg alá a reformációba vetett elévülhetlen hit vala rejtve. Tartalma a következő két pontban foglalható össze: a szent írás tekintélye eltöröl minden emberi tekintélyt, és eltörli a római hierarkiát; az üdvösség, melyet a Jézusban, mint megváltóban vetett igazoló hit szerez, isten színe elé viszi a lelket, a papság közbenjárása nélkül.

A reformáció tehát megkülönböztette magát a *renaissance philosophiától*; nem egy egyszerű rendszer vala ez, hanem vallás. A szabad vizsgálódás rá nézve csak kiindulási pont vala; a megállapodási pont pedig egy nagyon is meghatározott hit; de a mely hit felszabadította a gondolatot és lelkiismeretet minden emberi tekintélyvel szemben, szentesítvén a közvetlen isteni tekintélyt. Ez valódi értelme a Párizsban és La-Rochelleben kelt hitvallomásnak, mely hosszu időn át, mentegy zászlóját képezte a francia protestántizmusnak; nagy előnye az, hogy nemcsak egyezményül szolgál az állam és egyház között, mint Németországban; hanem a keresztyén nép hitét fejezi ki.

A dogmatikai kodex után az egyházit dolgozták ki, kezdve az egyes, ugy nevezett, helyi-egyházak szervezésén; a hívek ott, hól elegendő számmal voltak, tartoztak választani egy egyházi tanácsot és meghívni egy papot. A már kinevezett tanács, tagjai szavazata által egészíté ki magát, de a nép jóváhagyásának határozott fentartása mellett. E tanács nevezte ki aztán a lelkészeket is mindig ugyanazon feltétel alatt. Az egyházak egy bizonyos számmal, az ugy nevezett, kolloquiumok alkották, melyben mindenik egy lelkész és egy öreg által képviseltette magát. A kolloquiumok azon nehézségeket igazítják, melyek a törvényhatósági kerületben fordultak elő. A kolloquiumok felett a tartományi zsinatok állanak, hová ismét minden egyház egy lelkészt és egy öreget küld. A tartományi zsinatok évenként ülnek egybe, s két öreget és két lelkészt küldenek a nemzeti zsinatra. E nemzeti synodus minden tagjának magáévá kell tenni a megállapított hitvallomást; s ez alkotja aztán a legfőbb hatóságot Franciaország minden egyházaira nézve. Nem lehet gondolni bölcsebb intézkedést, mely képes volna, jobban fentartani a sulyegyent a szabadság és tekintély között, s mely képes volna, helyesebb eljárást követni ama mértékre nézve, a mi a világiaknak az egyház-kormányzásban való képviseltetésüket illeti. A synodusi rendszer méltányosan tudja összeegyeztetni az egyház-községek jogait a főhatóságéval. Egy ily intézmény eléggé mutatja, hogy a francia szellem is képes, mint bármely más, megérteni a szabadság feltételeit.

A synodusi kormány tökéletes pontossággal működött a nartesi ediktum értelmében. A király személyesenek jelen-

léte alkalmatlan volt ugyan néha a tanácskozásokra; de mégis mindabban, mi lényeges vala, a synodus megőrizte függetlenségét. Az ediktum visszavonása után, a synodusok szabálytalan időközökben tartattak a 18-dik század egész utolsó felében. A konkordatum szerzőjének kegyét azonban nem érdemelték ki, ki alkudozásba ereszkedve a protestáns egyházakkal, a valódi szabadság minden feltételétől megfosztá. A germinali törvény szakértően szőtt hálójába bonyolítá az egyes egyházakat. Látszólag elfogadta ugyan ezek szervezetét; de tényleg egészen módosította. Az általános zsinat csak holt betűvé lön; a választás mindenütt vagy elnyomatott, vagy megvesztegettetett. A germinali rendszer szerint a lelkészeket maga az állam nevezte ki, a konzistoriumok ajánlatára. A protestáns egyház az önkormányzás egyetlen eszközével sem rendelkezett, következésképp nem is örködhettett tantéleinek és a fegyelemnek fentartása felett. Napoleon közigazgatási közeget csinált az egyházból, s azt hitte, hogy mert fizeti, örökre lecsendesítette. Rabaud-Dupuy, a törvényhozó testület elnöke, egész naivul fejezte ki az első konsul gondolatát, midőn a teljes megelégedés hangján így ir az egyházakhoz: „A mi lelkészeink elismert közhivatalnokok, kik a kormány által vannak fizetve.“ S mégis, ezen lelkészek küldötteihez intézte Napoleon hirneves beszédét az istenitisztelet szabadságáról, melyben a közmegvetés áldozatául dobja utódai közül azt, ki nem fogná tisztelni e szabadságot; beszédét eme csodálatos, s az ő szájában valóban idegen szavakkal rekeszté be: „a törvény uralma megszűnik, a hol a lelkiismeret kezdődik.“ Lehetetlen volt, vérzőbb szóval gyalázní meg a germinali törvényhozást, melyről Vincent Sámuel, e korszakban a protestántizmus egyik legkitűbb képviselője, joggal mondá, hogy megsérti a lelkiismeretet minden ponton.

E szép intézmények 1852 március 26-ig tartottak. A decemberi diktator ekkor jónak látta, politikai rendeleteit egyházi phántáziáival keverni össze; hivatalból újból szervezte a protestáns egyházat a nélkül, hogy megkérdezte volna. Természetesen, ő is gondosan vigyázott, nehogy visszaadja tanácskozó gyűléseit; megajándékozta az általános szavazattal, mely iránt különben is nagy olószertetet érzett, mert tudta, hogy megnyit ér az, mikor az ember mestersegesen csinálja. A március 26-iki rendelet két módosítást hozott létre. Az egyes egyházak kormányzására a presbyteriális tanács lön állítva, minden három évben újra választva; a konzistoriumok körül-belől a régi kolloquiumok szerepét játszották. Az egész egyház főlé a kormány által kinevezett központi tanács tétetett, minden határozott jog és kötelesség nélkül; mi sem volt ez egyéb, mint kényelmes oloszfal a polgári tekintély számára. Ime, ezen intézmények kormányozták a francia protestántizmust egész az 1871 november 29-én kibocsátott rendeletig, mely visszaállította az általános synodust. Hátra van még, megtekintenünk, hogy minő volt a vallásos és erkölcsi állapot ezen intézmények befolyása alatt.

A viharos idő, melyet a francia protestántizmus átélt, nem engedett nyugadalmat a szellemeknek. A közigazgatási keret nem volt képes, fogva tartani; az értelmi élet sokkal erősebben forrott, hogy sem elaludt volna azon határok kö-

zött melyek számára kijelöltettek. Két ellenkező áramlat nyilatkozék a francia protestántizmus keblében. Nem lehet tagadni, hogy azon korszakban, midőn a polgári hatalom egyezkedni kezdett vele, nem volt valami kedvező helyzetben a konkordatumos kormányval szemben, Míg az üldözés heves volt, ösztönzül és fegyelemül szolgált; de XVI. Lajos uralkodásától kezdve, egy bizonyos türelmet élvezett, mely azonban nem ment annyira, hogy megengedje a protestántizmusnak, [magát újra szervezni. E helyzet elősegíté az egykori hit elgyengülését. A 18-ik század szele már átjárta a protestántizmust; philosophusok szót emeltek mellette, s ki is érdemelték a protestáns egyház rokonszenvét. A régi tan ugyan még nyíltan nem volt megtagadva, de könnyen észrevehető volt a hit, és buzgoság általános meglazulása. Lassankint valami határozatlan supranaturalismus kapott láb-
ra, hasonló ahoz, mely Genfben virágzott, és a mely a nélkül, hogy elvetette volna a csudákat, kiküszöbölte a keresztyénség legnagyobb mysteriumait. Ha csak ez irány kifejléséről lett volna szó, minden a legjobb rendben lett volna a hivatalos egyházban; ez egész csendben egyenlítetté volna ki a költségvetést a nélkül, hogy az állam békéjét zavarja; de ama vallásos mozgalom, mely a császárság bukásakor Európát izgalomban tartotta, a francia protestántizmust is magával ragadta. E mozgalom Angliában vette kezdetét a 18-ik század vége felé. Wesley és Witfield népies apostolkodásai felhajták a 18-ik század megvénült és skoptikus társadalmában az első keresztyén miszsiók megható jeleneteit. Egy egészen új vér járta át az angol egyházat; ezerekenként alakultak a független egyházak, hitérintői, vallásos társulatok, többek közt a nagy britt biblia-társaság, mely lefordította a szent könyveket minden ismeretes nyelvre, hogy elterjessze a föld egész felületén. E mozgalom visszahatása az európai protestántizmusban főleg 1820-tól kezdve lőn észrevehető, mely Schweizből átjött Franciaországba és fölrázta a reformált egyházat merevségéből. Az eredmény, melyet előidézett, igen különböző volt; mindjárt kezdetben a szerfelett buzgalkodók és tűzesek független egyházakat alapítottak. Megtették szervezkedésüket, mely lényeges vonásaiban megfelelt a régi francia protestántizmus szervezetének. Megvolt presbyterialis tanácsuk, synodusok és hitvallomásuk; egy lélekkel állottak ellent az állami fizetésnek, mert úgy vélekedtek, hogy szabadságuk váltság-díjját fizetik le, ha a hivek adományaiából élnek. Ez egyházak számra nézve, gyengék voltak ugyan, de nagy hatást gyakoroltak a francia protestántizmusra.

Maga a hivatalos egyház is érezte már korán az új szellem hatását. A szintelen supranaturalismus, melyvel hosszú időn át elégedettnek látszék lenni, egyszerre csak mint ki nem elégitő tűnik fel; a visszahatás következtében azonban csak hamar egy szűk és merev orthodoxia jött létre, mely inkább a 17-ik század protestáns skolastikájának lőn kifejezője, mint a kezdetleges reformáció tanainak. Ezen hideg formulák alatt azonban a lelkesedés és buzgoság lángja lobogott, mely termékeny tevékenységre ösztönzé a lelkeket s mindjárt kezdetben a belső és külső hittérintői társaságnak lőn alapítója. A prédikáció határozott jellemet vett fel s Mo-

nod Adolfal a legmagasabb és legszenvedélyesebb ékesszólásra emelkedett. Lassankint az eszmék nagyobb tért nyertek, e keresztyénség lényege megtartatott ugyan, de elfogadták a theologia terén történt előhaladást és fontos munkák jelzék ez átalakulást. A régi racionalismus azonban nem tette le fegyverét az új szellem előtt; sőt ellenkezőleg, szervezte magát egy iskolában, a vallásos ébredés benne mindig méjj ellen-szenvet költöt. Bármennyire megőrizte is azonban supranaturalistikus tanait, azok szigorú orthodoxiájával szemben, kik magokat evangyeliomi keresztyéneknek neveztek, az általános türelmet tanát állította fel, mely tan a protestántizmust lassankint a szabad vizsgálódásra vezette. Ez irány negyven esztendeig volt képviselve a párizsi egyházban Coquerel személyében oly buzgósággal, melyet az idő nem volt képes gyöngíteni.

A protestáns egyház két töredéke között az egyenlenség még sokkal nagyobb lőn, midőn a mérsékelt és féllénk racionalizmust a század kezdetén egy merész és radikális irány helyettesíté, mely minden közvetítés nélkül hozta át Franciaországba a német spékuláció és kritika legmerészebb eredményeit. Egy Strassbourban Colani által alapított folyóirat lett organuma az új iskolának, mely számos győzelmet aratott. Minthogy a hivatalos egyház szervezése nem szolgáltatott semmi eszközt, melyél fogva ez irány előtt a szószéket elzárhassá, sajtó és prédikálás által egyformán hathatott. Lassankint kiküszöbölt minden mysteriumot, minden csodát; a tulvakmerők kétségbe vonták nem csak Jézus feltámadását, hanem szentségét is. A keresztyénség nem volt többé kijelentett vallás, hanem az emberi szellem egyszerű fejleménye. Ez iskola egyik legkitünőbb avatottja formulázta pártjának valódi gondolatját, azt irván egy Lessing felett irt munkájában, hogy maga Jézus Krisztus sem volna ma keresztyén; mi annyit tesz, hogy magát nem jelölne ki a hit tárgyául, hanem megelégednék tanainak hirdetésével Jeruzsálemben, mint Socrates tette volt Athénben. Az új iskola eredetisége nem tagadásban áll, a mit nem ő talált fel, és a mely azt teljesen összezavarja a jelenkor szabad gondolkodásával. Eredetisége az egyház fentartása iránti őszinte óhajban nyilvánul és abban, hogy eleget kíván tenni az istentisztelet minden aktusának, mintha mindig hinnen természet-feletiben, a mely ezen aktusok által be van bonyolítva, a liturgiákban pedig valósággal megerősítve. Egyházi theoriája nagyon egyszerű: a protestáns egyháznak nem kell határozott symbolum, sőt meg kell nyílni minden irány befogadására; e tudoskodó khaos az, melyből a világosság örökre áradni fog. Ehez hasonló anárkhia nem lehetséges azonban, csak egy tisztán administratív egyházban; de egy erkölcsi társulat, mely önmagától függ, egy nap sem állhatja ki e belső háborút. Ime, ezért küzdött a szabad párt azon eljárás ellen, mely a választást, vagy oktatást a vallásos feltételektől kívánta függővé tenni. A két szétszakadt párt között egy harmadik tekintélyes párt megkísérelte, fentartani a régi supranaturalismus tanait. E harmadik párt természetesen elmosodott s csak a küzdelem napjaiban vétetett észre létele, a mikor megjelent, hogy segédkezett nyujtson az előhaladott pártnak a vélemény szabadság nevében; az ő örökös bé-

ke olajága azonban csak arra szolgált, hogy meggátolja a vitatkozásokat abban, hogy eredményre jussanak. Mind a mellett, fontos szerepet játszott a synoduson, és sok tehetséget fejtetett ki.

Deési Gyula.

(Folyt. következik.)

VIDÉKI ÉLET.

A sz.-szólnoki egyházmegyéből.

Október, 14-én, 1872.

Azt hittem, hogy e becses lapok f. évi 22-ik számában a sz.-szólnoki egyházmegyénkhez intézett felhívása lármaharang leendő, mely a szunynyadókat álmukból felrázván, mindenki sietni fog, vidéki értesítését a n. t. szerkesztő ur asztalára letenni. Én egyedül akartam, jobb lenni a többinél s hallgattam, hogy egygyel kevesebb legyen a félre dobni való tudósítások száma. Miután azonban a tapasztalás arról győzött meg, hogy nálunk a közmondás követéséért — mely a hallgatást aranynak mondja — eltérni senki sen akar; mert egyik gyűlésünkön — épen n. t. ur fennebb említett felhívása folytán indítványoztatott, hogy az aljegyzőnek tétessék kötelességévé, gyűléseinkről tudósítást küldeni az erd. prot. közlöny számára: ime, a folyó hó 8, 9 és 10-én tartott egyházmegyei közgyűlés folyamáról vagyok bátor rövid tudósításon az azon kéréssel megküldeni, hogy azt becses lapjába felvenni méltóztassék. *)

Az első n p délelőtti egy néhány felsőbb rendelet felolvasásával telt el; délután még ennél is kevesebbet tettünk. Ugyan is, a pár évvel ez előtt megalkatott, ezen gyűlésen életbe léptetett határozott tanácskozási szabályaink egyik pontja határozat hozatalra legalább 30 tag jelenlétét teszi szükségessé; mint hogy pedig közgyűléseink 150 tagja közül a megjelentek száma a 24-et nem haladta meg: két tekintélyes világi képviselő ur tiltakozván a tárgyalások ellen, szétoszlottunk, remélve, hogy másnap többen leszünk. Azonban, a legnagyobb igyekezetnek sem sikerült a másnapi gyűlésre 26 tagnál többet össze gyűjteni; s bár még ez sem volt a törvényes szám, mindazon által a gyűlés magát határozat-képesnek nyilvánítván, kimondotta, hogy a tanácskozási szabályok fennebb érintett pontja, jobb idők bekövetkeztéig hatáson kívül tétetik. Így aztán lehetők hittük, tovább folytatni tanácskozásaikat.

A sok kevésbé fontos, — leginkább egyes egyházakat érdeklő tárgy közül, csak kettőt kívánok kiemelni. Egyik: k.-szólnok-megye alispánjának esperesünkhöz intézett átirata, melyben közölve vele — a népnevelés ügyének előmozdítása szempontjából a szolgabíró urakhoz intézett kéziratát, felkéri esperes urat, törekvéseinek támogatására.

E sok jóakarót tanúsító felhívást annál nagyobb örömmel fogadta egyhm. közgyűlésünk, mert eddig — tisztelet az igazán tisztelendő kivételeknek — vajmi kevés érdekeltséget tapasztalt iskola-ügyünk iránt a politikai tisztviselők részéről.

*) Örömet teszszük; de megjegyezzük, hogy nekünk sokkal kedvesebb lenne, ha nem hivatalos színezetű tudósításokat kapnánk. Sapiénti sat.

Hogy egyházmegyénk megragadva az alkalmat, maga részéről is intézkedett az eredmény biztosítására: önkint értetik; utasításul adván a papoknak és tanítóknak, hogy a szolgabíró urak segítségét igénybe véve, minden lehető kövesse nek el iskoláink felvirágoztatására uézve.

A másik tárgy szintén az iskola ügyre vonatkozik. Tanácskozási szabályaink egy másik pontja szerint ugyan is, öt bizottságot u. m. tanügyi,-pénzügyi,-fegyelmi,-kérvényi és indítvány,- s törvény-javaslati bizottságokat megválasztva, azon utasítással láttuk el, hogy magukat szervezván, eljárási szabályokat készítsenek, és megerősítés végett terjeszszék közgyűlésünk elébe. Ezen meghagyásnak egyedül a tanügyi bizottság tett eleget, bejelentvén, miszerint elnöknek Kerekes József tanfelügyelő és egyházmegyei képviselő; jegyzőnek Magyarosi István zilahi lolkész urakat választván meg: magát szervezte. Egyszersmind, javaslatot terjesztett be, az egyházmegyének apróbb tanügyi körökre leendő felosztására nézve, hogy azok által beszerezvén minden iskola ügyre vonatkozó adatokat, azok alapján sikeresen működhessek; mindenek felett pedig, hogy kellő tájékozottsággal léphessék fel javaslataival.

Még csak azt legyen szabad megjegyezniem, hogy valamint a fennebbi négy bizottság elmulasztotta, működésének első lépését is megtenni: úgy általában konstatalható egyházmegyénkben azon sajnos körülmény, hogy szabályokat alkotni, bizottságokat kiküldeni, szóval rendelkezni, tudunk; de aztán a rendelet végre hajtását számon kérni, hozott szabályainkhoz alkalmazkodni, bizony kevés mértékben; bizonyossága ennek mostani gyűlésünk jegyzőkönyve, melyben nagyon sok határozat kezdődik a következő szavakkal „ujabban meghagyatik stb.“

É most, legyen elég enynyi három napos gyűlésünkről; ha a n. t. szerkesztő ur akarja, jövőben minden közgyűlésről szolgálni fogok a körülményekhez képest általánosb vagy részleteseb tudósítással. *)

Az aljegyző.

KÜLÖNFÉLÉK.

== A magyar Kálvin — Melius Péter debreceni lolkész és szuperintendens halálának háromszázados évfordulóját szándékoznak meginnepelni Debrecenben, dec. 15-én. Az ünnepély helye a főiskola imaterme lesz, hol emlékbeszédet fognak felette tartani és egy dicsőtő odát olvasnak fel, melynek megírására jutalmat is tűztek ki. Együttal, az egyház adakozásokat gyűjt, hogy a hatalmas alakhoz méltó emléket állítson a cegléd-utcai temetőben. Debrecen méltónak mutatja magát ama nagy férfihoz, ki egyik dicsősége volt és marad a magyar kálvinizmusnak.

== A mint halljuk, a kolozs-doboka-megyei tanító egylet nov. 6-án tartott választmányi ülésében kimondotta, hogy tervezett lapjának megindítását függőben hagyja; azt hozván fel okul, hogy a száz felszólított munkatárs közül

*) Kérjük. Még pedig azokat a hanyag bizottságokat — tessék. név szerint nyilvánosságra hozni: hadd lássuk, kik azok, kik saját kezükkel munkálják romláunkat. Szerk.

sak tizen négy ajánkozott. Boldog emberek, hogy száz olyan férfit birtak felszólítani, kik mind szakemberek! Száz iró! Menynyi előfizető volna képes, ezeket tisztességesen honorálni; s hány munka volna, honorariumra méltó!

= Franciaországban Dupanloup, a hírhedt orléansi püspök, már is megkezdte a keresztes hadjáratot Jules Simon rendeletei ellen. Legerősebb érve, hogy a minister rendeleteit az országgyűlés megkérdése nélkül adta ki. Magától értetődik, hogy a kegyes főpap e rendeletek következményeiként az atheismust és a véres forradalmat tartja. Sajnos, hogy ezen nyílt homlokkal folytatott ágítáció nagy hatással bír s a francia szabadelvű közoktatásügyi miniszternek tárcaja veszélyeztetve van.

= Az egyesült államokban jelenleg az iskolák száma a 200,000-et, a tanítóké 500,000-et, s a tanulóké 8 milliót jóval felülmúlja. Legérdekesebbek ezek közül a tanyai iskolák, a melyeket a „Newyork Herald“ egyik legközelebbi száma igen érdekesen ismertet. A déli tartományokban különösen igen gyér a lakosság, s egymástól igen távol — néha 10—15 ang. mfnyire tanyákon, telepítvényeken s majorokban — farms — elszórva él. Sokszor egész nagy vidékeken egy-egy részben kiirtott rengeteg erdőre talál az utas, ha ugyan jó és száraz időben talál arra tévedni, mert esőzés idején a sár miatt amaz ardók belső részei csaknem megközelíthetlenné. Az erdő belsejében néhány tanyai lak, vagy épen csak egy magános szerény kinézésű hajlék, egy sötény fonadék ház (loghouse) áll, mely a pusztai, vagy inkább erdei tanító-mester főhadiszállása, s miután a szerény kis lak nem képes befogadni elég kényelemmel a tanulókat, a tanítás künn a rengeteg szabadban, a százados fák árnyában történik, hol a falu számoló s olvasó táblák az őstölgyek derekaira vannak kifüggesztve. A tanító itt gyakran egy korhadt fatuskón, vagy kidőlt faderékon ül, míg a tanulók többnyire állanak, mit ha elunnak, lekuporodnak valamely közeli nagy fa tövében és árnyában: de a tanítás ugy a hogy mégis csak halad.

„ARANY-KÖNYV.“

Belső-farkas-utcai templomunkban felállítandó új orgonánk költségeire ujabbán adakoztak k. o. tanácsos t. Szabó Károly gyűjtőívén: Stein János 10 frt, Jancsó Lajos 1 frt. Szász Béla 5 frt. Bányai Vitális 5 frt. Erdei Sámuel 2 frt. Parádi Kálmán 1 frt. Sárkány Ferenc 2 frt. Szabó Károly 2 frt. Összesen 28 frt. (Betétetett a t. karékpénztárba.)

KÖRÖZTETNEK.

384—1872.

Köztudomásu dolog levén, hogy erdélyi ref. egyházkerületünk igen sok egyházközségeinek temető helye, pusztán és bekerítetlenül áll, s a kellő felügyelet hiányában pajzán gyermekek, pásztorok s más kóborlók rongálják az emlék-jeleket, s tapodják az elhunyt szerettek sírjait, barmok és baromfiak legelésznek a sírhantokon, melyek a kedves halottak porait fedik. Ezek ugy a kegyelettel, mint a humanismussal, és miveltebb érzülettel ellenkeznek: ugyanazért, igazgató-tanácsunk felhívja a tiszteletes esperes urat, hogy egyházmegyéje lelkészeinek tegye szoros kötelességévé, hivaiknél minden igyekezettel oda hatni, hogy a körülmények tekintetbe vételével a lehető legrövidebb idő alatt, temető helyeiket bekeríteni s fákkal beültetni igyekezzenek; s továbbá, olyan felügyelésről gondoskodjanak, hogy minden kegyeletet hántó rongálások és pusztítások kikerültesseken.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Igazgató tanácsunk ezzel egyidejűleg felkérte a n.-mltgu m. kir. belügyminiszteriumot az iránt, hogy a közigazgatási hatóságokat utasítsa, miszerint a tiszt. esperes és lelkész uraknak az előlítottak keresztül vitelében, felszólításra, intézkedéseikkel segítségére legyenek.

Az erdélyi ref. egyházkerületi igazgató tanácsnak, Kolozsvárt, 1872, okt. 22-én tartott üléséből.

Az egyh. ker. gondnokok akadályozva levén,

Ince Mihály

Dr. Kolozsvári Sándor.

ig. tanácsos

1198—1872.

Vajda-hunyad-zarándi egyházmegyénkben a haróí másodosztályu lelkészi állomás. Évi jövedelme:

1. Készpénz 200 o. é. frt. évnegyedenként előre fizetve.
2. Terményekben: a) 200 nagy véke csőtörökbuza, az egyházközségi előljáróság gyűjti be; b) 60 kalangya buza, (25 kevés kalangya.)
3. Fekvéségben: a) lakóház 3 szobával, pince, gazdasági épületek és kerttel. b) 4 hold, 800 □^o szántó-föld. c) 1 hold, 600 □^o kaszáló. d) Mintegy 30 veder bort termő szőlő.
4. Fűtésért 20 o. é. frt.
5. Stola: a) keresztelés 1 frt; b) esketés 2 frt; c) temetés 1 frt.

Pályázati határnap 1873, január vége.

A folyamodványok v.-hunjad-zarándi esperes t. t. Dánó István aa.-hoz, Szászvárosra küldendők.

Kolozsvárt, november 25-én, 1872,

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

1208—1872.

Deézi egyházmegyénkben a borsai másodosztályu lelkészi állomás. Évi jövedelme: 489 frtra van számítva, melyből 258 frt. o. é. dézmkárpotlási kamat. Kanonika porció 34 hold. Tanító nem lévén, tanítani és énekelni is köteles.

Pályázati határnap 1873 január 15-én.

A folyamodványok deézi esperes t. t. Almási Sámuel aa.-hoz S.-M.-Berkeszre (u. p. N.-Somkut) küldendők.

Kolozsvárt, november 25-én, 1862.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

1209—1872.

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a bögzői iskolatanítói állomás. Évi javadalma:

1. 110 kalangya őszigabona.
2. 80 kalangya zab.
3. 21 véka elegybúza, vagy rozs.
4. 42 véka zab.
5. 50 gyalog napszám.
6. 30 szekér tűzi fa.
7. 1044 □^o másod, 2 hold, 1556 □^o harmad, 3 hold 590 □^o negyed-osztályu szántó; — 620 □^o másodosztályu kaszáló haszonélvezete, mely után az adót az egyház fizeti.
8. Tandij 10 kr. o. é; van 90—100 tanuló.

Pályázati határnap december vége.

A folyamodványok udvarhelyszéki esperesi helyettes t. t. Solymosi István aa.-hoz Bögzőbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

Kolozsvárt, november 25-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.